

ILO'nun Söylem, Politika ve Faaliyetlerinde Bir Hedef Olarak Verimlilik: Tarihsel Bir Değerlendirme¹

Aylin Güler Ünlü, Bağımsız Araştırmacı

ORCID: 0000-0003-2738-7017

E-posta: aylingulerunlu@outlook.com

Öz

Sermaye birikim sürecinin sürekliliği temelinde işleyen kapitalizmde ve artı değer sömürsü etrafında örgütlenen kapitalist üretim sürecinde verimlilik, her daim merkezi bir hedef olmuştur. Bu makalede de uluslararası kapitalist sistemde özellikle sosyal politika alanına dair işlevler üstlenen ve bu işlevleri sosyal adalet misyonu ile yürüttüğünü vurgulayan Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (International Labour Organization-ILO) verimlilik konusuna yönelen söylem, politika ve faaliyetlerine dair tarihsel bir seyir sunulmuştur. Böylelikle kuruluşun izlediği politika anlayışının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. ILO'nun kurumsal belgelerinin incelenmesine dayanan çalışma, verimlilik hedefinin ILO için tarihsel bir temel hedef olarak öne çıktığını teyit etmiş, kapitalist gelişme ile toplumsal gelişmeyi özdeşleştiren bir bakış açısı ekseninde ekonomik hedeflerin kuruluşun politika anlayışını etkilediğini ortaya koymuştur. Ayrıca bu hedefler çerçevesinde ILO'nun yürüttüğü politika ve faaliyetlerin dönemsel kapitalist birikim esaslarıyla uyumlu bir yön aldığını göstermiştir. Nitekim ILO, kuruluşundan itibaren iyi yaşam ve çalışma standartlarına ulaşılması hedefini kapitalizmde verimliliğin artırılması hedefine bağlamış, diğer bir ifadeyle sosyal ilerlemenin ancak dönemin kapitalist birikim sisteminin ekonomik ihtiyaçlarının karşılanmasıyla gerçekleştirilebileceği anlayışına dayanmıştır. Bununla birlikte neoliberal politikaların hâkim program haline gelmeye başladığı yıllardan itibaren verimlilik hedefi ve ekonomik hedefler, sosyal politikanın yeniden tanımlanmasında, sosyal politika uygulamalarının şekillenmesinde ciddi etkilerde bulunmuştur. ILO da bu yıllar boyunca politika, gündem ve faaliyetlerini neoliberal anlayışla giderek daha fazla uyumlu hale getirmiş, bununla birlikte ekonomik ve sosyal olan arasında 'denge' gerekliliğine dair bir söylem geliştirmiştir. Bu bağlamda işgücü piyasalarında esneklik, rekabet edebilirlik ve verimliliği artırmayı teşvik ederken, neoliberal politikaların çeşitli sosyal politika uygulamalarıyla dengelenebileceğini iddia etmiştir. Pandemi dâhil pek çok krizle yüzleşilen günümüze uzanan süreçte de ILO, bir taraftan sosyal adalet çağrılarını artırmış bir taraftan da denge yaklaşımına tutunmayı sürdürmüştür. Fakat 'denge' politikaları esasen rekabetçi serbest piyasa düzeninin ilerletilmesine dayandırıldığından ve bu çerçevede sermayenin ihtiyaçları emeğin korunmasına göre öncelenmeye devam edildiğinden, ILO'da söylemler ve gerçekler, taahhütler ve icraatlar arasındaki mesafenin giderek açıldığı bir süreç yaşanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Politika, Uluslararası Sosyal Politika, Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ), Verimlilik, Artı Değer.

Productivity as a Goal in the ILO's Discourse, Policies and Activities: A Historical Review

Abstract

Productivity has always been a central goal in capitalism, which operates on the basis of the continuity of the capital accumulation process, and in the capitalist production process organized around the exploitation of surplus value. In this article, a historical overview of the discourses, policies and activities focusing on productivity of the International Labour Organization (ILO), which undertakes functions in the field of social policy in the international capitalist system and emphasizes that it carries out these functions with the mission of social justice, is presented. Thus, it is aimed to evaluate the understanding adopted by the organisation. The study, based on an analysis of the ILO's institutional documents, confirms that the goal of productivity has historically been a fundamental objective for the organization, reveals that economic goals have influenced the organisation's policy approach framework within a perspective that equates social development with capitalist development. Furthermore, it shows that the policies and activities carried out by the ILO within the framework of these objectives have taken a direction consistent with the principles of capitalist accumulation of the time. Indeed, since its foundation, the ILO has linked the goal of achieving good living and working standards to the goal of increasing productivity in capitalism, in other words, it has been based on the understanding that social progress can only be achieved by meeting the economic needs of the capitalist development model of the period. However, since the years when neoliberal policies became the dominant programme, productivity and economic goals have had significant impacts on the redefinition of social policy and the shaping of social policy practices. Throughout these years, the ILO has increasingly aligned its policies, agenda, and activities with neoliberal approaches while also developing a discourse on the need to 'balance' between the economic and the social. In this context, the organisation has promoted flexibility, competitiveness, and productivity in labour markets while asserting that neoliberal policies could be balanced through various social policy practices. In the period leading up to today, when many crises, including the pandemic, have been faced, the ILO has continued to adopt a balance approach while increasing its calls for social justice. However, as the 'balance' policies were essentially grounded in advancing the competitive free-market order, and within this framework, the needs of capital have continued to be prioritised over the protection of labour, a process unfolded within the ILO in which the gap between discourses and realities, commitments, and actions has gradually widened.

Keywords: Social Policy, International Social Policy, International Labour Organization (ILO), Productivity, Surplus Value.

Giriş

İşçi, işveren ve hükümet üyelerinin üçlü temsilini içeren bir yapıyla,² temel insan haklarının gözetilmesine, çalışma ve yaşam koşullarının ve istihdam fırsatlarının iyileştirilmesine yönelik uluslararası politika ve programların geliştirilmesi; uluslararası çalışma standartlarının belirlenmesi; teknik işbirliği programlarının yürütülmesi; eğitim ve araştırma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi biçiminde özetlenebilecek görevler üstlendiğini ifade eden,³ temel misyonunu sosyal adalet olarak vurgulayan ILO (*International Labour Organization-Uluslararası Çalışma Örgütü*),⁴ sosyal politika disiplini için önemli bir araştırma ve tartışma öznesi olagelmıştır. Bu makalede de kapitalizmde verimlilik hedefi odağa alınarak⁵ ILO'nun politika ve faaliyetlerine dair tarihsel bir seyir sunulmuş, böylelikle kapitalist sistemde uluslararası çalışma standartları oluşturulmasının ötesinde bir bütün olarak sosyal politika açısından önemli işlevler gören bu kuruluşun politika ve faaliyetlerinin dayandığı anlayış çerçevesinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.⁶

Makalenin merkezi temasının 'verimlilik' olması, esasen ILO'nun üzerinde yükseldiği uluslararası kapitalizmin temel özellikleriyle ve kuruluşun varlık sebepleriyle yakından ilişkilidir. Zira verimlilik hedefi, kapitalizmin sermaye birikimine dayanan bir sistem olmasıyla ve aynı zamanda sermaye birikiminin yayılma ve uluslararasılaşma eğilimiyle bağlantılıdır. Nitekim sermaye birikimi, üretim şartlarının büyütülmesini sağlayarak kapitalizmi daha önceki sistemlerden ayırmıştır (Fülbert, 2008: 23). Kapitalizmde sermaye birikiminin kaynağı, işgücü tarafından yaratılan ama işgücüne ücret olarak ödenen miktarın üzerinde üretilen ve kapitalistler tarafından el konulan değere karşılık gelen 'artı değer'dir (Robinson, 2022: 73; Brenner ve Pröbsting, 2011: 13; Harvey, 2017: 26). Marx (2011: 306) artı değeri; iş gününün uzatılması yoluyla elde edilen *mutlak artı değer* ve gerekli emek zamanının kısaltılmasından ve bunun sonucu olarak iş gününün iki kısmı olan 'gerekli emek zamanı' ve 'artı emek zamanının' uzunluklarındaki farklılıktan doğan *görelî artı değer* olarak tanımlamıştır. Burada gerekli emek zamanı "bir işçinin, kendi emek gücünü yeniden üretme maliyetine eşit bir değeri ürettiği süre"yi, artı emek zamanı ise "işgününün ödeme yapılmayan bölümü"nü ifade etmektedir (Brenner ve Pröbsting, 2011: 13). Görelî artı değerın yükseltilmesi için "gerekli emek zamanının kısaltılması ve buna tekabül eden artı emek zamanının uzatılması" gerekmektedir (Marx, 2011: 308). Dolayısıyla aynı kaynakla daha fazla ürün ve hizmet üretimi ya da aynı ürün ve hizmet için daha az kaynak kullanımını ifade eden verimliliğin artırılması hedefi (İleri, 2014: 10), kapitalizmin ilerleyişi

için her daim temel önem taşımış, bu eksenle üretim yöntemleri, teknoloji, çalışmanın yoğunlaştırılması gibi konular kritik başlıklar olagelmıştır. Bütün bunların yanı sıra, kapitalizmin devamlılığı için elzem olan sermaye birikiminin süreklileştirilmesi ihtiyacı, kapitalizmin tarihsel olarak yayılmacı bir sistem olmasını da gerektirmiştir. Kapitalizmin uluslararasılaşması olarak anılan bu yayılma sürecinde, zaman içerisinde sistemin sürdürülebilirliği, yönetilebilirliği ve ilerletilmesi konusunda bazı uluslararası kurumsallıkların ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur.⁷ Bu çerçevede özellikle ekonomik ve sosyal işlevler üstlenen uluslararası kuruluşlar için verimlilik hedefi doğallığında önemli bir yer taşımış, bu durum ILO için de geçerli olmuştur. Bununla birlikte teknoloji ve üretim yöntemleri gibi konuların yanı sıra, özellikle görece artı değeri artırma çabası ekseninde emek sömürsü ile doğrudan ilişkili olan bu hedef, doğuşundan itibaren sosyal adaleti temel misyonu olarak ifade eden bu kuruluş nezdinde, söylemler ve gerçekler, taahhütler ve icraatlar arasında daha baştan bir mesafe olmasını beraberinde getirmiştir. Bu açıdan kapitalist verimlilik hedefini odağa alarak ILO'nun söylem, politika ve faaliyetlerinin dayandığı anlayış çerçevesinin değerlendirilmesi, söz konusu mesafenin tarihsel olarak izlenmesini ve sorgulanmasını da sağlayabilecektir.

Bu çerçevede çalışmamız, ILO'nun politika ve faaliyetleri açısından etkili olan tarihsel gelişmeleri ve kuruluşun öne çıkan girişimlerini gözetken bir dönemselleştirme ekseninde yürütülmüş, ILO'nun politika anlayışını irdelemeye olanak veren kurumsal belgelerinin incelenmesine dayanmıştır.⁸ Söz konusu incelemelerde ağırlık, kuruluşun mevcut politika ve faaliyetlerini, geleceğe dair politika önerilerini görmeyi sağlayan ve bunların dayandığı anlayış çerçevesini büyük oranda ortaya koyan Genel Direktör Raporları'na verilmiştir.⁹ Ayrıca tarihsel olarak öne çıkan gündemler, kurumsal gelişmeler ve önemli bazı tartışmalar da, ana konu ile ilişkileri bağlamında değerlendirmelerde ele alınmıştır.

ILO'da Verimlilik Hedefi: Tarihsel Seyir

1919-1944 Yılları Arası

ILO'nun kuruluşunda, işçi sınıfının çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi ihtiyacının kapitalizmin ilerleyişi için elzem hale gelmiş olması, Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkım, süregelen işçi sınıfı mücadelelerinin etkisi, Rusya'da Ekim devriminin yaşanması ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) kurulması, ulusal sosyal politika önlemlerinin ülkeler arasında ortaya çıkardığı uluslararası rekabet sorununa çözüm arayışları, 19. yüzyılın sonlarına doğru belirginleşen uluslararası sosyal politika fikri

çerçevesinde ortaya konulan öncü girişimler gibi pek çok farklı neden etkili olmuştur (Gülmez, 2011: 15-69; Standing, 2008: 356; Gökbayrak, 2013: 197-198; Maul, 2019: 23-30). Nitekim ILO da kendi kuruluşuna dair nedenleri, insani, siyasi, ekonomik motivasyonlara atıfla açıklamıştır. Örneğin insani motivasyon ifadesiyle, uluslararası çalışma standartlarının oluşturulmasına giden süreçte “sayıları giderek artan ve sağlıkları, aile yaşamları ve gelişimleri dikkate alınmadan sömürülen işçilerin durumunun giderek daha az kabul edilebilir hale gelmesi”nin etkisine dikkat çekmiştir (ILO, 2004: 4). Bununla birlikte gerek uluslararası sosyal politikanın ortaya çıkışını gerekse ILO’nun doğuşunu değerlendirmek açısından konuya bu motivasyonun ötesinde bakmak, diğer bir deyişle insani motivasyonla ilişkili olarak ifade edilen gerekleri ortaya çıkaran sürece dikkat etmek gerekmektedir.

Nitekim Gülmez’in (2011: 15-17) işaret ettiği gibi, uluslararası sosyal politika önlemlerine dair ilk düşüncelerin dile getirilmesinde ulusal düzeylerde aşamalı olarak ortaya çıkan sosyal politika önlemlerinin ülkeler arasında yarattığı rekabet eşitsizliği önem taşımış, ayrıca çalışma koşulları ve ilişkilerine dair uluslararası hukuksal düzenlemeler yapılması yönündeki ilk görüşler “özünde ‘sosyal’ değil ‘ekonomik’ amaçlı ve nitelikli”, “temelde işçilerin değil işverenlerin, emeğin değil sermayenin korunmasına” yönelik olmuştur. ILO’nun doğuşunda da bu yöndeki itkiler kritik bir yer tutmuştur. Örneğin uluslararası rekabeti ilerletme amacının ILO’nun kuruluş ve işleyişindeki önemi pek çok araştırmacı tarafından dile getirilmiş (Bkz. Polanyi, 2000: 65; Kott, 2019: 31), bu amaç hem ILO Anayasası’nda (1920a: 1) yer alan ve herhangi bir ulusun insancıl çalışma koşullarını benimsememesinin kendi ülkelerindeki koşulları iyileştirmek isteyen diğer ulusların önünde bir engel teşkil ettiği yönündeki ifadede, hem de ILO’nun (2004: 4) kuruluşundaki ekonomik motivasyonları açıklarken sosyal reformu benimseyen herhangi bir endüstrinin veya ülkenin rakipleri karşısında dezavantajlı durumda kalma riskine işaret etmesinde açıkça belirtilmiştir. Ayrıca ILO’nun doğuşunda, söz konusu dönemde üretimin ve işgücü verimliliğinin artırılması için düzenlemeler yapılmasının işverenler ve yönetenler nezdinde bir gereksinime tekabül eder hale gelmiş olması da etkili olmuştur. Örneğin ILO’nun kuruluşundan sonraki ikinci Yönetim Kurulu toplantısında, ücretli çalışanlara daha insani koşullar garanti edilmedikçe savaştan sonra endüstriyel faaliyetin yoğun ve üretken olamayacağına dair işveren çevrelerinde sıklıkla dile getirilen sorunlara ILO’nun yanıt vermesi gerektiği ifade edilmiştir (ILO, 1920b: 28).

Kısacası ILO’nun doğuşunda insani motivasyon çerçevesinde ifade edilen gereklerle ekonomik gerekler arasındaki bağlantı açıkça görülebilmektedir.

Bununla birlikte bütün bu gereklerin belirginleşmesinde oldukça belirleyici rol oynayan sınıfsal ve siyasi gelişmelere dikkat etmeden, diğer bir deyişle sosyal politikanın doğuş ve ilerleyişinin tek başına devletlerin siyasal iktidarlarının inisiyatiflerinden, sermayedarların vicdanından, kendiliğinden ve birdenbire doğmadığını hatırlamadan ILO'nun kuruluş amaçlarını bütünüyle anlamak zordur. Nitekim dönemin işçi sınıfı mücadeleleri ve SSCB'nin mevcudiyeti, hem ulusal sosyal politika uygulamalarının gündeme gelmesinde hem de uluslararası sosyal politikanın kurumsallaşmasında kritik bir yer tutmuştur. Bu eksende Kott (2019: 23) ILO'nun "sosyal adalet vaadinin" her şeyden önce sendikalarda bir araya gelen işçi hareketinin taleplerine bir yanıt sunmaya yöneldiğine, Jacobson (1960: 402) da ILO'nun kuruluşunda dönemin işçi sınıfının artan taleplerine ve siyasi faaliyetlerine cevap üretme hedefinin önemine dikkat çekmişlerdir. ILO da (2004: 4) kendi kuruluşuna yol açan sürece dair siyasi motivasyonlar ekseninde, sanayileşmenin bir sonucu olarak sayıları sürekli artan işçilerin durumlarında bir iyileşme olmazsa toplumsal huzursuzluk hatta devrim riskinin ortaya çıkma ihtimaline açıkça referans vermiştir. Maul (2019: 7) bu çerçevede, "siyasi ve sosyal devrimin arka planında kurulan ILO'nun -ve hatta kuruluşundan önceki sosyal reform girişimlerinin- ana itici gücünün" kapitalist sistemin kendisini ortadan kaldırmadan, onun yıkıcı eğilimlerini dizginlemek olduğuna işaret etmiştir. ILO'nun ilk Genel Direktörü Albert Thomas'nın,¹⁰ kuruluşun çalışmalarının niteliğini vurgularken "her ulusun kendi içindeki çıkarların ve dünyanın farklı uluslarının çıkarlarının uyumlaştırılması"na referans vermesinde (ILO, 1920b: 3) ve ILO'nun başlangıçtan itibaren işçi, işveren ve devletlerin üçlü temsilini içeren bir yapıya sahip olmasında örneklendiği gibi, dönemin kapitalizminin sosyal uyum ve uzlaşma arayışı ILO'nun kuruluşuna ve işleyiş özelliklerine de yansımıştır.

Bütün bu çerçeve ILO'nun doğuşunda, dönemin koşul ve ihtiyaçları gereğince toplumsal uyumu sağlamaya yönelik önlemleri içeren ve bu önlemlerin kapitalist ekonomik sistem içinde kalınarak gerçekleştirilmesini teşvik eden politika, standart ve mekanizmaların geliştirilmesi yönündeki amaçların önemine işaret etmektedir. Nitekim kuruluşundan sonraki ilk yıllarda ILO, uluslararası çalışma standartlarının oluşturulması konusuna ciddi ağırlık vermiştir.¹¹ Bu süreçte kuruluşun sözleşme ve tavsiye kararlarında çok ileri gittiği yönünde itirazların yapıldığı, bazı ülkelerin sözleşmeleri onaylamaktan geri durduğu, organizasyonun bazı yetkilerinin sınırlandırılması için girişimlerde bulunduğu¹² görülse de (Bkz. ILO, 1925: 360-364; 1926: 495; 1927: 241-242), ILO yoluna devam etmiştir. Zira Standing'in (2008: 356) belirttiği gibi ILO, Bolşevik Devrimine bir yanıt olarak ve Avrupa'daki

sosyalist protestoların yarattığı korkunun etkisi altında kurulmuş, işçi sınıfını yönlendirmede etkili bir araç olabileceği fikriyle önde gelen devletler tarafından kabul görmüştür. Ayrıca ILO da, dönemin kapitalizminin ihtiyaçları doğrultusunda düzenleyici devlet müdahalelerinin yapılmasını teşvik eden, bununla birlikte kapitalizmin ilerleyişini sekteye uğratmayacak ve onu kolaylaştıracak bir yönde hareket ettiğini doğrudan itibaren bir anlamda kanıtlamıştır. Örneğin Kott'a göre (2019: 25-26), 1920 yılında yapılan ikinci Yönetim Kurulu toplantısında gündeme getirilen SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerindeki endüstriyel koşullar ve işçi sınıfının durumuyla ilgili Araştırma Komisyonu önerisi, kapitalizmde sosyal reformlarla da herkesin refahının sağlanabileceğine dair işçi hareketini ikna etme misyonunu yansıtmıştır. Zira bu toplantıda Polonya hükümet temsilcisi Franciszek Sokal, "çok gerekli olan üretim artışının", "Sovyet rejimi altındaki endüstriyel koşullara ilişkin kesin ve tarafsız bilginin olmayışı" ve "Rusya'da var olduğuna inanılan ideal koşullara ilişkin olarak bazı çevrelerde birçok yanılsamanın varlığı nedeniyle" engellendiğini ileri sürmüştür ve bu yanılsamalar ortadan kaldırılmadan üretim artışının sağlanamayacağını iddia etmiştir. Bu eksende Uluslararası Sendikalar Örgütü'nün SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerindeki endüstriyel koşullar ve işçi sınıfının durumuyla ilgili oluşturacağı Araştırma Komisyonu için ILO'dan bir komisyon atanması önerisinde bulunmuştur (ILO, 1920b: 21). Bu öneri bir sonraki Yönetim Kurulu toplantısında da ele alınmış ve SSCB'ye bir misyon gönderilmesine karar verilmiştir (ILO, 1920c: 19-22). Ekonomik ve siyasi motivasyonların ILO'nun kuruluşundaki önemine işaret eden bu örnek, aynı zamanda sorunların çözümünü kapitalizmin ilerletilmesine, üretimin ve verimliliğin artırılmasına bağlayan bir bakış açısını da yansıtmıştır.

Nitekim söz konusu yıllarda ILO, bir taraftan çalışma sürelerinin düşürülmesi gibi işçi sınıfının taleplerine yanıt veren çalışmalar yaparken, diğer taraftan da çalışma süreleri düşürülürken verimlilik ve üretim artışının nasıl tesis edileceği konusunu ele almış, işgücü organizasyonu, bilimsel yönetim, mesleki eğitim gibi konularda faaliyetler yürütmüştür (Bkz. ILO, 1920b: 30; 1926:ı, 327-335; 1927: 152-156). İlgilendiği sorunların çığ gibi büyüdüğü, ayrıca finansal problemlerle yüzleştiği 20. yüzyılın en büyük buhranını simgeleyen 1929 ekonomik bunalımı yıllarında ise kuruluş, ülkelerde görülen planlı kapitalist ekonomiye geçiş eğilimini değerlendirmeye yönelmiştir (Bkz. ILO, 1932: 51-69). Örneğin Genel Direktör Harold Butler döneminde [1932-38], bir taraftan yaşanan krizin saf *laissez-faire* doktrinine inancı ortadan kaldırdığına işaret edilmiş, bir taraftan da ülkelerin kapitalizm içerisinde kalarak sosyal refaha ulaşabileceği yönündeki vurgular sürdürülmüştür (ILO, 1933: 68; 1934: 6-7; 1937: 58-59, 81-82).

Özetle doğuşundan İkinci Dünya Savaşı'na uzanan süreçte ILO, toplumsal gelişmeyi kapitalist gelişme ile özdeşleştiren bir bakış açısı ekseninde, temelde kapitalizm içinde kalınarak refaha ulaşabileceği, diğer bir deyişle adil bir piyasa toplumunun olabileceği fikrini savunmuştur. Bu temel fikir etrafında, dönemin koşul ve ihtiyaçları gereğince toplumsal uyumu sağlamaya yönelik önlemleri içeren politikaları, verimliliğinin artırılması hedefinin de kritik yer tuttuğu bir kapitalist gelişme anlayışı ekseninde şekillendirmiştir.

Philadelphia Deklarasyonu'ndan 1980'li Yıllara

İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru 1944 yılında Philadelphia'da gerçekleştirilen Uluslararası Çalışma Konferansı'nda "emek bir meta değildir" maddesinin de yer aldığı, ILO'nun amaç ve hedeflerini teyit eden ve 1946'da ILO Anayasası'nın bir eki haline gelen *Philadelphia Deklarasyonu* kabul edilmiştir (Bkz. ILO, 1944). Süregelen işçi sınıfı hareketlerinin ve SSCB'nin varlığının etkilerinden, büyük buhranın ve büyük savaşların ardında bıraktığı yıkımın sonuçlarından endişe duyulan bir ortamda sosyal uzlaşma arayışını yansıtan bu Deklarasyon, Maul'e göre (2019: 112), savaş sonrası düzende kuruluşun yerini sağlamlaştırabileceği ideolojik ve programatik bir platform sunmuştur. Nitekim Deklarasyon'un kabulünden hemen sonra ILO, "emek bir meta değildir" ifadesinin normatif faaliyetlerle gerçekleştirilebileceği fikriyle, uluslararası çalışma standartları konusunda önemli adımlar atmış (Kott, 2019:28; Standing, 2008: 358; Gülmez, 2011: 178-190),¹³ ayrıca süreç içerisinde özellikle insan hakları boyutunu da içeren bir gündemle çalışmıştır.¹⁴ Bununla birlikte özellikle David Morse'un Genel Direktörlüğü üstlendiği yıllarda [1948-70], kuruluştaki verimlilik konusuna yönelik politika ve faaliyetler belirgin biçimde öne çıkmış, hatta Kott (2019: 29) verimlilik hedefinin bu dönemde ILO politikalarının merkezi hedefi haline geldiğini ifade etmiştir.

Nitekim ILO, 1948'de İşgücü Programı'nın başlatılması ve 1949'dan sonra BM Genişletilmiş Teknik Yardım Programı'nın (*Expanded Programme of Technical Assistance- EPTA*) yürütülmesiyle, istihdam organizasyonu, mesleki eğitim ve rehberlik, işgücü verimliliğinin ölçülmesi, teknolojik değişim ve otomasyonun etkilerinin değerlendirilmesi gibi konularda pek çok çalışma yürütmüş, ayrıca az gelişmiş ülkelere dönük kalkınma ve verimlilik misyonlarını öne çıkarmıştır.¹⁵ Verimlilik, bu dönemdeki Genel Direktör Raporları'nda da merkezi tema olarak belirginleşmiştir. Örneğin 1949 yılı Raporu'nda, yaşam standartlarının ancak ekonominin üretkenliğinin artırılmasıyla iyileştirilebileceği vurgulanmış, "savaş öncesi

dünyada, zenginliğin daha adil bir şekilde dağıtılmasının yoksulluk sorununu çözmeye önemli yol kat edeceğine ya da kârların paylaşılmasıyla ücretlerin büyük ölçüde artırılacağına inanan pek çok kişi” olduğu, ancak artık sınırlayıcı faktörün üretken kapasite olduğunun anlaşıldığı iddia edilmiştir (ILO, 1949: 34). İşgücü kaynağının yetersiz olduğu ülkelerde işçi başına çıktının özel önemine işaret edilerek, üretimde daha fazla artışın verimlilik artışıyla sağlanması gerektiğine vurgu yapılmıştır (ILO, 1949: 46). 1950 yılı Raporu’nda ise verimlilik, yoksulluğun azaltılması için adeta bir ön koşul olarak ele alınmıştır (ILO, 1950: 2, 77, 117). Bu eksende Rapor’da az gelişmiş bölgelerde ekonomik kalkınma için eğitim, daha iyi beslenme ve sağlık olanaklarının sağlanması ve daha iyi üretim tekniklerinin geliştirilmesi gibi yollarla verimliliğin artırılması tavsiye edilmiş, tüm ülkeler için de işgücünün niteliğinin artırılmasının önemi vurgulanmıştır (ILO, 1950: 36, 46-47, 84, 91-93). Bununla birlikte, yüksek verimliliğe sahip bir ekonominin, arz ve üretim koşullarındaki değişikliklere hızlı ve etkin bir şekilde yanıt veren, kaynakların daha verimli oldukları yerlere doğru hareket edebildiği, gelişmiş üretim ve yönetim tekniklerinin uygulandığı dinamik bir ekonomi olduğu belirtilerek, tüm çalışanlara istihdam güvencesi sunulmasının bu tür bir ekonomiyle bağdaşmadığı iddia edilmiştir. Güvence ifadesiyle işçilerin işini kaybetmeyeceğine dair bir taahhüdün kastedilmediği, bu ifadenin, üretime katkıda bulunabilecek herkesin hizmetinin karşılığının ödenmesine ve mevcut işlerinde artık çalışamayacak olanların başka şekillerde topluma katkıda bulunabileceklerine dair bir güvenceye işaret ettiği belirtilmiştir (ILO, 1950: 111-112). Özetle Rapor, verimlilik artışının iş ve yaşam koşullarının iyileştirilmesinin bir ön koşulu olduğu anlayışını öne çıkarmıştır.

ILO’nun söz konusu dönemde sunduğu bu çerçeve, Kott’a göre (2019: 30-34), ekonomik alanın sosyal alan üzerindeki önceliğini ortaya koymuş, sosyal ilerlemenin ILO tarafından bir ön koşul olarak değil artan ekonomik performansın arzu edilen bir sonucu olarak ele alındığını göstermiş, ayrıca ILO’nun sosyal hedeflerini bu ekonomik çerçeve içinde teyit etmiştir. Kanımızca, yakın zaman önce ‘emek bir meta değildir’ ilkesini ilan eden bir kuruluşun sosyal hedefleri ekonomik hedeflere bağlaması ilk bakışta kafa karıştırıcı gibi görünse de, aslında bu anlayış ILO’nun doğuşundan bu yana gelen bir sürekliliğin üzerinde yükselmiştir. Gerçekten daha önce belirttiğimiz gibi ILO, ekonomik ve sosyal sorunların mevcut kapitalist sistem içerisinde kalınarak yönetilebileceği anlayışına dayanan temel bir politik çerçevede hareket etmiştir. Dolayısıyla rekabetin güçlendirilmesi, üretimin ve verimliliğin artırılması hedefleri, ILO için başlangıçtan itibaren kritik hedefler olmuştur. Bununla birlikte ele aldığımız dönemde izlenen

Keynesyen kapitalist birikim sisteminin gereksinimleri ve ILO'nun kurumsal ve işleyiş kapasitesinin artmasının etkileriyle, verimlilik hedefine dönük politika ve faaliyetler daha fazla görünürlük kazanmıştır.

Nitekim ILO'nun bu hedef ekseninde öne çıkardığı anlayış çerçevesi, 1950'li yılların diğer Genel Direktör Raporlarında da yer almıştır. Örneğin ana teması tam istihdam koşullarında ücret politikası olan 1951 yılı Raporu'nda, verimlilik artış hızını en üst düzeye çıkarma ve ücret artışlarının verimlilik artışına uyarlanması sağlama görevlerinin en acil ekonomik sorunlar arasında yer aldığı belirtilmiş, tam istihdam koşulları altında emeğin artan pazarlık gücü fazla ücret artışıyla sonuçlanırsa enflasyon sorununun doğacağı, bu sorun ciddileşirse de hızla sosyal ve siyasi krize dönüşebilecek bir ekonomik krizle karşı karşıya kalılabileceği ileri sürülmüştür (ILO, 1951: v, 73). 1952 yılı Raporu'nda da ekonomik refah için verimliliğin birincil önemi vurgulanmış, mevcut koşullarda daha yüksek üretimin esas olarak verimlilik artışı ile sağlanabileceği ifade edilmiştir (ILO, 1951: v; 1952: 2, 30, 77). Bütün bu çerçeve, özellikle işçi sınıfı taleplerinin ekonomik hedefler ekseninde makul seviyelerde ele alınması gerektiğine dönük ifadelerde örneklendiği üzere, ekonomik hedeflerin ve özellikle verimlilik hedefinin ILO nezdindeki kritik önemini bir kez daha teyit etmiştir.

1953 yılı Genel Direktör Raporu'nda ve izleyen raporlarda ise üretim ve verimlilik başlıkları ele alınırken toplumsal refah konusuna daha fazla vurgu yapılması dikkat çekmiştir. Örneğin 1953 yılı Raporu'nda yüksek verimliliğin hangi koşullar altında refah artışı sağlayacağı üzerinde değerlendirmeler yapılmış, 1954 yılı Raporu'nda üretken çabaların meyvelerinin adil bir şekilde dağıtılmasını güvence altına alacak eylemlerin eşlik ettiği ekonomik genişleme ihtiyacından söz edilmiş, 1956 yılı Raporu'nda da işçilerin kişisel ve sosyal yaşamlarının üretim artışı ile birlikte gelişmesi gerektiği ifade edilmiştir (ILO, 1953: 62-88; 1954: 41; 1956: 3). 1958 yılı Raporu'nda ise; savaş sonrası dönemde üretim pastasını büyütmenin bu pastayı daha adil dilimlere ayırmak kadar önemli olduğunun görüldüğü, bu nedenle ILO'nun verimlilik çalışmalarının temel amacının üretimin artırılmasına dair ihtiyaçların karşılanmasına katkıda bulunmak olduğu, ancak bunun kendi başına bir amaç olmadığı, daha iyi sosyal koşulların teşvik edilmesi amacıyla yönelik bir araç olduğu belirtilmiştir (ILO, 1958: 39). İfadelerdeki bu tür farklılaşmalara karşın, söz konusu yıllarda da ILO, sosyal ve ekonomik sorunların temel olarak üretim ve verimlilik yetersizliğinden kaynaklandığını, istihdam ve yoksulluk konularının da dahil olduğu sorunlara çözüm bulunması ve refahın artırılması için verimlilik artışının sağlanması gerektiğini vurgulayan anlayışını sürdürmüştür (Bkz. ILO, 1953: 2-3; 1955: 7-8).

1960'lı yıllarda da ILO'nun kalkınma ve verimlilik misyonları devam etmiş, özellikle 1966'da Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (*United Nations Development Programme- UNDP*) kurulmasıyla teknik işbirliği faaliyetleri ilerlemiştir. Bu dönemde ILO, işgücünün teknolojik değişime uyumunun sağlanması, sosyal güvenlik uygulamalarının değerlendirilmesi gibi pek çok farklı konunun ele alınmasında, çocuk işçiliğinin önlenmesi de dâhil olmak üzere istenen sosyal ve ekonomik sonuçlara ulaşmada, verimliliğin artırılmasının ve ekonomik kalkınmanın önemi vurgulamıştır (ILO, 1960: iv, 1, 19; 1961: 13; 1963: 47, 99; 1966: 4, 20, 69). 50. kuruluş yıl dönümü olan 1969 yılında da kalkınma sorunu ile baş etmenin en iyi yolunun verimli istihdamdan geçtiğini vurgulayan Dünya İstihdam Programı'nı (*World Employment Programme-WEP*) başlatmış, ayrıca kalkınma için ekonomik büyüme ve en yoksul kesimlerin yaşam standartlarını iyileştirme amaçlarının uzlaştırılabileceği fikrine dayanan temel ihtiyaçlar yaklaşımını öne çıkarmıştır (ILO, 1969: 7; Maul, 2019: 172; Kott, 2019: 34). Dünya İstihdam Programı, zenginler ve yoksullar arasında giderek büyüyen uçuruma, kitleler için daha iyi yaşam standartlarına dair söz ve beklentilerin yerine getirilmediğine, bu durumun sosyal açıdan kabul edilemez ve siyasi açıdan tehlikeli olduğuna dikkat çekilerek, kalkınma için ciddi ve uyumlu bir stratejinin temel taşı olarak sunulmuştur (ILO, 1969: 1-7). Söz konusu yıllarda düşük yaşam standartlarının düşük ekonomik kalkınma ve verimlilik düzeyleriyle yakından bağlantılı olduğu savı ekseninde, sürekli ve yüksek oranlı ekonomik büyüme yoluyla milli gelirden yeterli artış sağlanmadıkça yaşam standartlarında kalıcı iyileşmelerin olamayacağı ileri sürülmüştür (ILO, 1970: 6, 120).

Görüldüğü üzere Philadelphia Deklarasyonu'ndan 1980'li yıllara uzanan süreçte, dönemin kapitalist birikim sisteminin¹⁶ ihtiyaçları ve ILO'nun kurumsal ve işleyiş kapasitesinin artmasının etkileriyle, verimlilik hedefine yönelik politika ve faaliyetler ILO nezdinde çok daha fazla görünür hale gelmiştir. Bu süreçte ortaya konulan anlayış çerçevesinde ise, iyi yaşam ve çalışma standartları, verimlilik artışı hedefinin bir ödülü olarak ele alınmış; sosyal ilerleme, kapitalist gelişme gündemi eksenindeki ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesine bağlanmıştır.

1980'lerden 2000'li Yıllara

1970'li yılların ortalarından itibaren Keynesyen kapitalist modellerde daha belirgin biçimde ilişkilendirilen kapitalizmin krizinin neoliberal politikalara geçişle neticelendiği, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların ülkelere sosyal politikada geri çekilişi önerdiği 1980'li yıllarda ILO, merkezi söylem ve politikalarını neoliberal yaklaşımla uyumlulaştırmaya yönelmiştir.

Bu yönelişin ILO için oluşturabileceği gerilimler ise, “eşitlik, özgürlük ve diğer insani hususlar ile ekonomik ilerlemenin gereklilikleri arasında doğru dengenin kurulabileceği”, sosyal politikanın ekonomik faktörleri diğer politikaların da sosyal konuları dikkate alması gerektiği gibi ifadeler ekseninde geliştirilen ‘denge’ söylemiyle aşılmaya çalışılmıştır (ILO, 1985: viii; 1987: 24). Ayrıca bu süreçte ILO, kayıt dışı istihdam gibi konuları öne çıkararak, Standing’in (2008: 363) işaret ettiği gibi, neoliberal stratejilerle yaklaşma halini hedef alabilecek entelektüel tepkilerden bir anlamda uzaklaşmaya yönelmiştir. Nitekim 1986 yılı Genel Direktör Raporu’nda; ILO’nun, işsizlerin, dezavantajlı grupların, kayıt dışı sektördeki işçilerin, koruyucu mevzuatın ulaşamadığı insanların da yardımına koşması gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte aynı Rapor’da, dünyada değişen koşullara uyum için yerleşik yaklaşımların gözden geçirilmesi gerektiği, pek çok sanayileşmiş piyasa ekonomisi ülkesinde Keynesyen talep odaklı politikaların enflasyon ve yüksek işsizliğe yol açtığına deneyimlendiği, artık işverenlerin ve hükümetlerin işsizliğin azaltılması için işgücü arzına, yeni üretim tekniklerine ve işgücü piyasası esnekliğine yöneldikleri ifade edilerek, bir anlamda neoliberal politikalara geçiş için savlar sıralanmıştır (ILO, 1986: vi, 28, 64-66). ILO’nun, “hükümetlere ve sosyal ortaklara, çalışanları koruyacak düzenlemelere duyulan ihtiyaç ile işletmelerin ekonomik yaşayabilirliği için hayati önem taşıyan esneklik arasında doğru dengeyi kurmalarında yardımcı olması” gerektiği ifade edilmiş, esnek çalışma ilişkileriyle daha az maliyetle daha fazla üretim yapabilen işletmelerden oluşan bir ağı geliştirilmesinin önem taşıdığı belirtilmiştir (ILO, 1986: 66). Ayrıca yoksulluk ve işsizlik gibi sorunların çözümü, yoksulların verimliliğinin artırılmasına bağlanmış, bunun için yoksulların üretken varlıklara erişimlerine ve bunları kullanma kapasitelerine referans verilmiştir (ILO, 1986: 57). Böylelikle bir anlamda eşitsizliklerin nedeni, işgücü ve ekonomik kapasitenin eksik ve verimsiz kullanımına bağlanmış, çözüm de yine bu başlıklarda aranmıştır.

SSCB’nin dağıldığı, işçi sınıfının mücadele gücünün pek çok ülkede zayıflatıldığı 1990’lı yıllara uzanan süreçte ILO, hâkim politika anlayışının değişmesi yönündeki önerilerini giderek daha açık biçimde ifade eder hale gelmiş, bunun yanı sıra dünya ekonomisindeki dengesizlikleri gidermenin yolunun istihdam yaratan ve yoksullukla mücadele eden büyümeden geçtiğini, uyum politikalarının sosyal yönü de ele alması gerektiğini belirterek ‘denge’ söylemini daha fazla öne çıkarmıştır (ILO, 1988: vii; 1989: 2, 73). Nitekim 1989-1999 yılları arasında Genel Direktörlüğü üstlenen Michel Hansenne’in görev süresinin ilk yıllarında, siyasi ve sosyal istikrar için sosyal güvenlik ağlarının önemine işaret edilirken, aynı zamanda verimli istihdamın teşvikine

odaklanılmıştır (ILO, 1992: 64-66; 1993a: 5). Bununla birlikte ILO'nun önerdiği sosyal politika uygulamalarının amacının, 'gerekli' olarak nitelenen yapısal uyum politikalarını engellemek değil, sosyal hedefleri bu politikalara yerleştirmek, ekonomik yeniden yapılanmayı kabul edilebilir kılmak, sürdürülebilir büyümenin sağlanmasına yardım etmek olduğu ifade edilmiş; örneğin sosyal güvenlik ağları, neoliberal kapitalist modele geçiş yapmakta olan ülkelerde zorlukları azaltacağı, işgücü piyasalarına entegrasyon sürecine yardımcı olacağı gibi ifadelerle gerekçelendirilmiştir (ILO: 1992: 64-66; 1993a: 5, 87-88). Bu yıllarda neoliberal arz yanlı politika yaklaşımı da, ILO'nun işgücü piyasası politika ve faaliyetlerine yansımıştır. Örneğin verimli istihdamın teşviki ekseninde gelişmekte olan ve neoliberal politikalara geçiş sürecindeki ülkelerde yürütülen teknik danışmanlık faaliyetlerinde, kamu sektöründeki işten çıkarmaların yönetimi, küçük ve mikro girişimciliğin özendirilmesi gibi konular ele alınmaya başlanmış, tüm ülkeler için de istihdam edilebilirliği artıran eğitim programlarının oluşturulması ve aktif istihdam politikalarının uygulanması üzerinde durulmuştur (Bkz. ILO, 1990: vi-vii; 1992: 39-42; 1993b: 7-19, 1994b: 31-71).

ILO'nun verimli istihdam ve makul sosyal güvenliği bir arada ele alarak, neoliberal politikaların dengeli biçimde ilerletilebileceğine dair yaklaşımı, Hansenne'in Genel Direktörlüğünün ikinci döneminde, değişen dünyanın "kavranması gereken bir fırsat", "ele geçirilmesi gereken bir şans sunduğu", mevcut ortamda devlet, piyasa ve toplum arasında yeni bir denge arayışının olduğu söylemleriyle, ILO'da hedef, amaç ve eylem araçlarına dair bir değerlendirme sürecinin başlatılmasını beraberinde getirmiştir (ILO, 1994a: 2, 104-105). Bu süreçte, kuruluşun uluslararası standartlar konusundaki etkinliğinin sorgulandığı ve ayrıca faaliyetlerinde verimli istihdamın teşviki başlığının öne çıkarıldığı bir süreç yaşanmıştır.

Uluslararası standartlara ilişkin değerlendirme süreci, 1996'da Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) Singapur Konferansı'nda işçi hakları ile ilgili uluslararası kabul görmüş temel standartları belirleme ve bunlarla ilgilenme konusunda ILO'nun yetkili kurum olarak işaret edilmesiyle bir anlamda desteklenmiştir (Bkz. WTO, 1996: 2). Zira ticaret anlaşmalarında sosyal hüküm çalışmaları çerçevesinde DTÖ'nün öne çıkarılmasıyla bir süredir geri planda kalan ILO, bu gelişme akabinde uluslararası kapitalist sistemin gereksinimlerine yönelik bir eksende daha aktif bir çaba içerisine girmiştir (Bkz. ILO, 1997a: 2; 1997b: 5). Bu çerçevede 1997 Genel Direktör Raporu'nda uluslararası sözleşmelerin onaylanma oranındaki görece düşüşe dikkat çekilerek, ILO'nun hedeflerinin önceliğinin sorgulanması gerektiği ileri sürülmüştür (ILO,

1997a: 3-4). Konuya dair yürütülen değerlendirme ve tartışmalar, 1998 yılı Uluslararası Çalışma Konferansı'nda, Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklara ilişkin ILO Deklarasyonu'nun kabulüyle neticelenmiştir. Deklarasyon, örgütlenme özgürlüğü (87 ve 98 No'lu sözleşmeler), ayrımcılık yasağı (100 ve 111 No'lu sözleşmeler), çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması (138 ve 182 No'lu sözleşmeler) ve zorla çalıştırmanın ortadan kaldırılması (29 ve 105 No'lu sözleşmeler) olarak belirlenen ve burada temel çalışma hakları olarak tanımlanan dört hedefle ilgili sözleşmelerin uygulanmasına yönelik acil eylemi teşvik etmek amacıyla bir ilkeler beyanı olarak sunulmuştur. Ayrıca belgenin, söz konusu sözleşmeleri onaylamış olsun ya da olmasın tüm üye ülkelerin saygı duyması gereken ilke ve hakları ortaya koyduğu ifade edilmiştir (ILO, 1998a; 2011b: 14-15). Deklarasyon, ILO'nun sonraki yıllarda politika ve faaliyetlerini belirleyen içeriğinin yanı sıra, onaya ve yaptırıma tabi olmayan uluslararası belgelerin öne çıkacağı bir sürece işaret etmesi açısından da önem taşımıştır.

Nitekim Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklara ilişkin ILO Deklarasyonu'na ve buna dayanılarak sonraki süreçte izlenen yola dair alan yazında pek çok farklı görüş dile getirilmiştir. Örneğin Maupain (2005: 439), Deklarasyon sonrasında daha fazla ülkenin ilgi sözleşmeleri onayladığını, bunlara uyumun arttığını, sözleşmeleri onaylamamış olan devletler için de somut ilerlemeler sağlandığını iddia etmiştir. ILO'nun işçi haklarını etkin kılma kapasitesinin Deklarasyon'dan bağımsız olarak hali hazırda kısıtlamalara tabi olduğunu belirtmiş, Deklarasyon'un ilgi hakları temel haklar olarak belirlenmesinin dünyanın her yerindeki işçilerin diğer işçi haklarını talep etmeleri için daha fazla olanak sağladığını ileri sürmüştür. Eren (2008) de, bu Deklarasyon'nun sekiz temel sözleşmeyi onaylamış olsun ya da olmasın tüm üye devletlerin bu sözleşmelerle bağlı oldukları konusunda bir ısrarı içerdiğini ve dört temel hakkı evrensel insan hakları statüsüne yükselttiğini belirtmiş, Deklarasyon rejiminin ILO'nun kurucu ilkelerinin ve temel uluslararası çalışma düzenlemelerinin meşruiyetini teşvik edebileceğini iddia etmiştir. Buna karşın Alston (2004; 2005: 479-480), ILO'nun işçi haklarına saygıyı teşvik eden geleneksel sisteminin krizde olduğunu kabul etmekle birlikte, bu krizden çıkış olarak tasarlanan Deklarasyon'un sorunlarına işaret etmiştir. Nitekim Alston ve Heenan (2004: 235), belgenin, ILO'nun geleneksel çalışmalarının büyük bölümünü marjinalleştirme riskini taşıdığını vurgulamışlardır. Vosko (2002: 30-32) da, yalnızca dört başlığın öne çıkarmasıyla İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana kabul edilen birçok önemli uluslararası çalışma standardının bir kenara bırakıldığını belirtmiş, ayrıca Deklarasyon'un, uluslararası ticaret ve

çalışma standartları alanındaki tartışmaların merkezinde yer alan küresel sermayenin pratikleriyle temel işçi haklarının aşınmasının engellenmesi meselesini ele almadığını, belgenin bir anlamda ILO'nun küresel sermayenin taleplerini dengeleme çabalarını yansıttığını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra Standing (2008: 367-368), Deklarasyon'da seçilen dört temel hakkın negatif haklar olduğunu, bunların esasen ilerici bir gündeme işaret etmediklerini, az sayıda standardın temel standart olarak seçilmesinin İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin hakların bölünemez ve birbirine bağlı olduğu ilkesiyle tutarsız olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Deklarasyon ekseninde devletlerin ilgi sözleşmelere dair taahhütte bulunma yükümlülükleri olsa da bunların derhal uygulanmasının zorunlu olmadığını, bunun yanı sıra ILO'nun Deklarasyonlar yoluyla DTÖ'de bağlayıcı tahkime tabi olacak bir sosyal madde yerine temel hakların ihlali durumunda yaptırımların olmadığı bir durum oluşturulduğunu ifade etmiştir. Nitekim Baccaro ve Mele (2012) de, ILO'nun bu Deklarasyon ile bağlayıcı gücü olmayan, siyasi taahhütlere dayanan yumuşak hukuka doğru geçiş yaptığını dikkat çekmişlerdir. Kanımızca da ILO'nun 1998 Deklarasyonu'nda ortaya koyduğu çerçeve ve sonrasında yumuşak hukuka dair izlediği bu yol, zaman içerisinde onu daha sınırlı ve daha az sorumlu bir konuma yerleştirmiştir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, ele aldığımız dönemde ILO'nun hedef, amaç ve eylem araçlarına dair değerlendirme sürecinde diğer öne çıkan konu ise, yıllardır yinelenen biçimde, verimli istihdamın teşvikine ilişkin olmuştur. 1995 Genel Direktör Raporu'nun ana temasını da teşkil eden bu konu ekseninde izleyen yıllarda ILO, istihdam olanaklarının yaratılması ve mevcut işlerin iyileştirilmesi yoluyla yoksulluğun azaltılabileceği iddiasını taşımış, bir yandan esneklik ve verimliliğin artırılmasının önemini vurgularken bir yandan da sosyal korumanın ve çalışma koşullarının iyileştirilmesinin önemine işaret etmiştir (Bkz. ILO, 1995; 1996; 1998b). ILO, bu süreçte verimlilik ve kalite yönetimi başlıklarında ülkelere sunduğu destek faaliyetlerini, küreselleşen bir ekonomide ancak kaliteli işlerin yaşayabileceği ve bunun da rekabetçi işletmeler tarafından yaratılabileceği iddialarıyla; eğitim ve beceri gelişimi konusundaki faaliyetlerini de eğitim sistemlerinin değişen işgücü piyasası taleplerine daha hızlı uyum sağlaması gerektiği, insan kaynaklarının geliştirilmesine yapılan yatırımın küreselleşmiş bir ekonomide verimlilik ve rekabet gücünü artırmanın anahtarı olduğu yönündeki söylemlerle gerekçelendirmiştir (ILO, 1996: 62-65, 105; 1998b: 62).

Görüldüğü üzere 1980'li yıllardan 2000'li yıllara uzanan dönemde ILO, hâkim neoliberal ekonomik rotanın içine bir 'ek' olarak sosyal olanı dâhil

etmeye yönelmiş, ‘denge’ söylemleriyle bu bağlamda makul bir sosyal koruma ağlarının tesisinin, çalışma koşullarının iyileştirilmesinin önemi gibi konulara işaret ederken, aynı zamanda özellikle işgücü piyasalarında esnekliğin, girişimciliğin, rekabet edebilirliğin teşviki ekseninde verimlilik hedefine odaklanmıştır. Bu süreç bir anlamda, temel eğilimlerinden biri kurumsallaşmış sosyal politikanın geriletilmesi olan neoliberal kapitalist ilerleme stratejisinin sonuçları karşısında, ILO’nun sosyal gereklilikleri ve sosyal politikayı dönemin kapitalist birikim esaslarına uyumlu bir çerçevede yeniden tanımlamaya çalışmasını yansıtmıştır.

1999’dan 2008 Krizi’ne

ILO, 2000’li yıllara, 1999-2012 yılları arasında Genel Direktörlük görevini yürüten Juan Somavia’nın (1999), rekabetçi serbest ekonominin zenginlik ve verimlilik yarattığı, küreselleşme sürecinin kaçınılmaz olduğu, ancak küresel ekonominin faydalarının insanlara yaygınlaştırılmaması halinde sistemin güvenilirliğinin tehlikeye atılacağı yönündeki söylemleriyle girmiştir. Bu ekseninde 1999 Uluslararası Çalışma Konferansı’nda ILO, 1998 Deklarasyonu’na dayanarak, çalışma yaşamındaki temel ilkeler ve haklar, istihdam, sosyal koruma, üçlü yapı ve sosyal diyalog olarak dört stratejik hedef ilan etmiş, bu hedefler ekseninde InFocus isimli programları ve İnsana Yakışır İş (*Decent Work*) gündemini başlatmıştır.

İnsana Yakışır İş gündemi ekseninde, bundan sonra ILO’nun misyonu çalışma dünyasındaki insanların durumunu iyileştirmek; amacı ise dünyanın her yerindeki insanlar için insana yakışır işleri güvence altına almak olarak belirlenmiştir (ILO, 1999: v, 3-4). Söz konusu gündemle ILO’da dört stratejik hedefin tek büyüme ve kalkınma gündemi çerçevesinde entegre edildiği, ortak hedeflere yönelik tutarlı bir politika çerçevesi oluşturulduğu, ILO’nun üçlü bileşenlerinin tek başlarına ele alındıklarında onları bölebilecek acil konularda uzlaşmaya varmalarının sağlandığı ileri sürülmüştür (ILO, 2001: 4-5). Zaman içerisinde insana yakışır iş kavramının ciddi belirsizlikler taşıdığı ve esasen üzerinde tam bir uzlaşmaya varılamadığı görülse de (Baccaro ve Mele, 2012: 212-213; Standing, 2008: 370), ILO bu gündemi, kendisinin ve üzerinde yükseldiği uluslararası kapitalist sistemin meşruluğunu ve sürdürülebilirliğini sağlamak için uygun bir çerçeve olarak düşünmüştür. Gerçekten insana yakışır iş gündemi, ILO’nun bu dönemdeki hedefleri ve izlediği yol için gerekli örgütsel konsolidasyonun sağlanmasına, program ve faaliyetlerinin yeniden organize edilmesine yardımcı olmuştur (Vosko, 2002: 25). Ayrıca bu gündem, başta Birleşmiş Milletler olmak üzere, uluslararası kuruluşlar nezdinde de destek bulmuştur (ILO, 2001:

12; 2006a: 1). Bunda ise kanımızca, küreselleşme sürecine tepkilerin arttığı bu yıllarda söz konusu gündemin söylem ve içeriğinin uluslararası kapitalist sistemin meşruiyet arayışına destekleyici bir araç seti sunması etkili olmuştur. Nitekim gerek insana yakışır iş gündemi gerekse InFocus programlarının üzerine oturduğu dört stratejik hedeften bazıları, McBride ve Merolli'nin (2013: 308) belirttikleri gibi, neoliberalizme alternatifin bir parçası olabilecek gibi görünseler de, esasen baskın paradigmanın diğer unsurlarıyla çerçevelenmişlerdir. Örneğin bu programlarda ve gündemde, işgücünün verimlilik ve rekabet edebilirliğini artırmaya yönelik arz yanlı politikalar, girişimciliğin teşviki, işletmelerin verimliliğini ve rekabet gücünü artırmaya yönelik öneriler temel bir yerde durmuştur (ILO, 1999: 23-27; 2001: 21-23; 2004: 23-24). Ayrıca bu çerçevede ILO, ikiz zorunluluklar olarak ifade ettiği 'koruma' ve 'esneklik' arasında 'denge' söylemlerini de daha fazla öne çıkarmıştır (Bkz. ILO, 2001: 22-23, 51; 2003: 67, 73; 2006b: viii). Bu doğrultuda bir taraftan sosyal güvenlik kapsamının kayıt dışı çalışanları içerecek biçimde genişletilmesi, sosyal diyalogun güçlendirilmesi, yoksullukla mücadele gibi konuları gündeme getirirken, adil küreselleşme vurgularını artırıp, Küreselleşmenin Sosyal Boyutu Dünya Komisyonu¹⁷ gibi girişimlere öncülük ederken; bir taraftan da yine işgücü piyasalarında rekabet ve istihdam edilebilirliği artırmaya yönelik, verimli istihdamın teşviki başlığını odağa alan, yoksullukla mücadelede mikrofinans gibi uygulamaları öneren söylem ve politikalar ortaya koymuştur (Bkz. ILO, 2001: 55-62; 2002: 21-27; 2003; 2004: 22; 2005a: 1-4; 2005b: 11-13; 2006b: viii; Somavia, 2005: 4-6).

2008 krizine doğru yaklaşılırken ise ILO'da, Genel Direktör'ün 2007 Uluslararası Çalışma Konferansı sunuş raporunda örneklediği gibi, etkin kamu politikaları ve güçlü sosyal ortaklar olmaksızın piyasa odaklı ekonomilerin sosyal içermeyi otomatik olarak teşvik etmediği, uluslararası serbest ekonomik sistemler sürdürülecekse sosyal güvenliğin kilit bir konu olarak düşünülmesi gerektiği, küreselleşmenin faydalarının paylaşılacağı mekanizmaların geliştirilmeye başlanmasına ihtiyaç duyulduğu yönündeki söylemlerin öne çıktığı görülmüştür. Bununla birlikte verimli istihdam hedefi, yoksulluğu azaltma stratejilerinin merkezine yerleştirilmeye devam edilmiştir (ILO, 2007: 4-14).

Özetle 2008 krizine uzanan dönemde ILO, esneklik ve koruma arasında 'denge' vurgularını güçlendirmiş, bu ekseninde sosyal güvenlik başta olmak üzere bazı sosyal politika uygulamalarına dair acil ihtiyacı dile getirirken, serbest piyasalarda verimlilik ve rekabet edebilirliğin artırılmasını odağa almayı da sürdürmüştür. ILO'nun söz konusu 'denge' arayışı,

söylem düzeyinde belki makul görünebilecek olsa bile, bu söyleme dayanan programlar, sosyal politikanın 'insani' anlamına ancak emeğin metalaşmasının sınırlandırılmasına dönük çabalarla bir nebze de olsa yaklaşabildiği gerçeğini anlamsal ve pratik düzeyde karşılamamıştır. Bu durum, özellikle 2008 krizinden günümüze uzanan süreçte oldukça çarpıcı örneklerle belirginleşmiştir.

2008 Krizinden Covid 19 Pandemisine

2008 krizinin finansal piyasalarda görünür hale gelmesinden kısa bir süre önce, aynı yıl gerçekleştirilen Uluslararası Çalışma Konferansı'nda ILO, yine 'denge' söylemlerini içeren yaklaşım ve faaliyet çerçevesini yansıtan Adil bir Küreselleşme için Sosyal Adalet Deklarasyonu'nu kabul etmiştir (ILO, 2008a). Küreselleşmenin artan zorluklarına yanıt vermek için tasarlandığı ve bir dönüm noktası niteliğinde olduğu vurgulanan (ILO, 2011b: 16-17), temel haklar ve ilkeler, sosyal koruma, istihdamın teşviki ve sosyal diyalog olarak ifade edilen dört temel hedefe dayanmaya ve insana yakışır iş gündemini merkeze almaya devam eden bu Deklarasyon, ILO'da somut yaptırıma dayalı uluslararası hukuktan ziyade siyasi taahhütlere yönelişin de bir başka örneği olmuştur. Deklarasyon ayrıca, sonraki süreçte ILO'nun faaliyet ve politikalarının düzenlenmesine etki etmiş, 2008 krizine çözüm önerilerinde de bu belgenin çerçevesi temel alınmıştır. Örneğin krizin ilk yıllarında ILO'nun acil eylem çağrısında, 2009'da kabul edilen ve yine siyasi taahhüt niteliğinde olan Küresel İşler Paketi'nde ve diğer belgelerde; esneklik ve koruma arasında denge söylemi ve insana yakışır iş gündemi ekseninde bir taraftan özellikle en kırılgan gruplara yönelik sosyal korumanın, şartlı nakit transferleri gibi uygulamaların önemine referans verilmiş, diğer taraftan da istihdamın artırılması ve insana yakışır işin gerçekleştirilmesi için verimli, kârlı, sürdürülebilir işletmelerin desteklenmesi, işgücü eğitimi, aktif istihdam politikalarının uygulanması gibi öneriler dile getirilmiştir (Bkz. ILO, 2008b: 59-60; ILO, 2009: 3, 13-25). Bu politikalarla verimliliğin ve dolayısıyla ekonomik toparlanmanın sağlanacağı, sosyal koruma programlarıyla da sosyal uyumun tesis edileceği iddia edilmiştir (ILO, 2010: 5).

Krizin ilerleyen yıllarında ILO, bir taraftan adil küreselleşme söylemlerini öne çıkarırken, finans ile reel ekonomi, zengin ile yoksul, sermaye ile emek arasındaki dengesizliklerin azaltılması gerektiğini vurgularken; bir taraftan da "önümüzdeki yol, piyasaların serbestleşmesini geri çevirmek ve artan uluslararası ticaret ve yatırımdan elde edilecek kazanımları boğmak değil, bunları sosyal adalete dayalı dengeli çözümlere entegre etmektir" ifadesiyle, politikalarının temelinde rekabetçi serbest piyasaların ilerletilmesinin

durduğunu bir kez daha teyit etmiştir (ILO, 2011a: 1-5). Söz konusu dönemde ortaya konulan politika çerçevesinde de, 1998 Deklarasyonu'na dayanan dört stratejik hedef ve insana yakışır iş gündemi merkeze alınmış, iyi işlerin yaratılması ve verimliliğin artırılması konularının altı tekrar tekrar çizilmiştir (Bkz. ILO, 2011a: 5, 39-48).

2012 yılında Genel Direktörlüğe seçilen Guy Ryder [2012-2022] döneminde ise ILO, işleyiş ve mekanizmalarına dair bir reform süreci başlatmış, ayrıca kuruluşunun yüzüncü yılı kapsamında yeni girişimler oluşturmuştur. Uluslararası standartlar girişimi, ILO'da yönetim girişimi, yeşil girişim, işletme girişimi, yoksulluğun sona erdirilmesi girişimi, kadın girişimi ve çalışmanın geleceği girişimi olarak özetlenebilecek bu yedi girişim (ILO, 2013: 28), ilerleyen yıllarda kuruluşun araştırma, tartışma, müzakere süreçlerinin ve faaliyetlerinin genel çerçevesini çizmiştir. Nitekim 2015 yılı ve sonrasında bu girişimlerin ilerletilmesi ve özellikle işin geleceği girişimi çerçevesinde bir Deklarasyon hazırlanması amacıyla yoğun çalışmalar gerçekleştirilmiş, ayrıca BM 2030 Kalkınma Gündemi doğrultusunda ILO'nun gündemi oldukça yoğunlaşmıştır. Bütün bu çalışmaların dayandığı anlayış çerçevesinde ise, rekabetçi serbest piyasaların ilerletilmesi ve verimliliğin artırılması hedefleri odağında piyasa ve güvence, koruma ve esneklik arasında 'denge' kurulabileceği fikrine dayanılmaya ve insana yakışır iş gündemi merkeze alınmaya devam edilmiştir.

Örneğin işin geleceği girişimine odaklanan 2015 yılı Genel Direktör Raporu'nda, insana yakışır işe ve 'denge' gerekliliğine referanslar verilmiş, işgücü piyasalarında eğitim ve beceri gelişiminin önemi üzerinde durulmuş, ekonomide özel sektör itici güç olarak vurgulanmış, işletmelerin ihtiyaçları ve işçilerin çıkarılarının uzlaştırılmasında flexicurity (esnek güvence) yaklaşımına yer verilmiş, sosyal koruma sistemlerinin yeni gerçeklere uyum sağlaması gerektiği belirtilmiştir (ILO, 2015: 11-15). Yoksulluğu sona erdirmeye girişiminin ele alındığı 2016 yılı Genel Direktör Raporu'nda da, bir taraftan kayıt dışı çalışanların sosyal sigorta sistemine içerilmesi, asgari ücret sistemleri gibi konular ele alınırken, diğer taraftan da insana yakışır iş gündeminin amacının verimliliğin ve rekabet gücünün artırılmasını teşvik etmek olduğuna işaret edilmiştir (ILO, 2016: 2-10). Bu süreçte işin geleceği girişimi için oluşturulan İşin Geleceği Küresel Komisyonu çalışmaları ekseninde yayınlanan özet raporlarda da, verimliliğin önemine ve bir 'ihtiyaç' olarak işgücü piyasası esnekliğine vurgu yapıldığı, bunun yanı sıra güvenlik, eşitlik, kapsayıcılık gibi gerekliliklere de dikkat çekildiği görülmüştür.¹⁸ Nitekim bu Komisyon'un 2019 Uluslararası Çalışma Konferansı'na sunduğu

ve ILO'nun yüzüncü yılı kapsamında ele alınacak Deklarasyon'a temel olması hedeflenen nihai Raporu da genel olarak bu çerçeveyi ve denge arayışını yansıtmış, ayrıca Rapor sosyal sözleşmenin yeniden canlandırılması gibi vurgularıyla da dikkat çekmiştir (Global Commission on The Future of Work, 2019). Ancak Rapor üzerinden hazırlanan Deklarasyon taslağının Konferans'taki tartışma aşamaları, ilk bakışta önemsiz görünebilecek ama esasında çok önemli bazı ifadelerin çıkarıldığı ya da değiştirildiği bir süreci içermiş, Çalışma Yaşamının Geleceği İçin Yüzüncü Yıl Deklarasyonu bu değişikliklerle kabul edilmiştir (Bkz. ILO, 2019a). Örneğin taslak metinde yer alan "evrensel, kapsamlı ve sürdürülebilir sosyal koruma" ifadesi (ILO, 2019b: 7), bazı hükümet ve işveren temsilcilerinin itirazlarıyla "kapsamlı ve sürdürülebilir sosyal korumaya evrensel erişim" olarak kabul edilmiştir (ILO, 2019c: 128-129). Dolayısıyla esasen 'evrensel sosyal koruma' değil, zaman ve mekâna göre göreceli bir kapsam sunabilecek, örneğin mali sürdürülebilirlik gereklerince sınırlandırılacak bir sosyal korumaya erişim anlayışı onaylanmıştır. Bunun yanı sıra taslaktaki;

...İstihdam statülerine veya sözleşmeye dayalı düzenlemelerine bakılmaksızın tüm çalışanlara şunlar garanti edilmelidir: (i) temel işçi haklarına saygı; (ii) yeterli bir geçim ücreti; (iii) azami çalışma saatlerine sınırlama; (iv) işyerinde güvenlik ve sağlık; (v) mahremiyet ve kişisel verilerin korunması ve (vi) çalışma süreleri üzerinde daha fazla etkiye sahip olarak, işletme ihtiyaçlarına saygı gösterecek ve üretken verimliliği ve ortak faydaları teşvik edecek şekilde daha iyi bir iş-yaşam dengesi elde etme kapsamı. (ILO, 2019b: 7)

maddesinde "garanti edilmelidir" ifadesine bazı hükümet temsilcileri ve işveren tarafı karşı çıkmıştır. İşçi tarafı bu maddeye evrensel koruma tabanının eklenmesini önermiş, ancak bu öneri kabul edilmemiştir (ILO, 2019c: 132-135). Sonuçta madde oldukça kısaltılarak;

"...Tüm işçiler, İnsana Yakışır İş Gündemi uyarınca, aşağıdaki hususları dikkate alarak yeterli korumadan yararlanmalıdır: (i) temel haklarına saygı; (ii) yasal veya müzakere edilmiş yeterli bir asgari ücret; (iii) çalışma süresine ilişkin azami sınırlar ve (iv) işyerinde güvenlik ve sağlık". (ILO, 2019a: 7)

biçiminde kabul edilmiştir. 'Garanti edilmelidir' ifadesinin 'yararlanmalıdır' ile değiştirildiği, ILO'nun 1919 Anayasasında dahi olan 'yeterli bir geçim ücreti' yerine 'yasal veya müzakere edilmiş bir asgari ücret' ifadesinin kabul edildiği bu sonuç, aslında işverenlerin ve bazı hükümetlerin somut yaptırıma sahip olmayan bir belgede dahi, işçi haklarına dair daha fazla taahhütten

kaçınma eğilimini çarpıcı biçimde örneklemiştir. Bu açıdan ILO'nun Çalışma Yaşamının Geleceği İçin Yüzüncü Yıl Deklarasyonu aslında, Silva'nın (2022: 341; 350-353) işaret ettiği gibi, işçiler ve işverenler arasındaki gerilimi daha çok işverenler lehine çözmüştür. Bütün bunlara karşın Deklarasyon, Genel Direktör tarafından, ILO'nun geleceğinde onu ileriye götürecek 'bir yol haritası, bir pusula' olarak nitelendirilmiştir.¹⁹

Özetle 2008 krizinden pandemiye uzanan süreçte ILO'da koruma ve esneklik arasında denge vurguları artmış, bu doğrultuda başta sosyal koruma olmak üzere sosyal politika uygulamalarının gerekliliğine dikkat çekilmiş, bununla birlikte rekabetçi serbest piyasaların ilerletilmesi ve dolayısıyla da verimliliğin artırılması hedefleri odakta yer almayı sürdürmüştür. ILO'nun 'denge' arayışı, Yüzüncü Yıl Deklarasyonu'nun kabul sürecinde örneklediği üzere, esasen bir denge haliyle değil, kapitalist birikim dinamiklerinin öncelikli biçimde gözetildiği, emeğin korunması karşısında sermayenin ihtiyaçlarına öncelik verilmeye devam edildiği bir durumla somutlanmıştır.

Covid 19 Pandemisinden 2023'e

Yüzüncü Yıl Deklarasyonu'nun kabulünden çok uzun olmayan bir süre sonra başlayan Covid 19 pandemisi sürecinde ILO, faaliyetlerini bu Deklarasyon'a ve BM 2030 gündemine dayandırmış; politika önerilerini ekonominin ve istihdamın canlandırılması, işlerin ve gelirlerin desteklenmesi, işyerinde çalışanların korunması ve sosyal diyalogun güçlendirilmesi olarak dört sütun etrafında şekillendirmiştir (ILO, 2020a: 5-16; 2020b: 8). Pek çok farklı konunun ele alındığı bu önerilerde, istihdam ve verimliliğin artırılması başlıkları temel önemini korumuş, bu doğrultuda örneğin istihdamda fırsat eşitliğinin sağlanması ile verimliliğin artırılacağı ve toplumsal gerilimlerin azaltılabileceği iddia edilmiş, 'sermaye' olarak insanın önemine referans verilmiştir (ILO, 2020a: 5, 9).

2021 Uluslararası Çalışma Konferansı'nda ise, krizden çıkışta insan merkezli toparlanma çağrılarının yapılması dikkat çekmiştir. Örneğin Konferansa sunulan Genel Direktör Raporu'nda, Konferans'ta kabul edilen Küresel Eylem Çağrısı'nda ve sosyal koruma sistemlerine yönelik eylem çerçevesi içeren kararda, sosyal korumanın önemi daha fazla vurgulanmıştır. Bununla birlikte bu belgeler de Yüzüncü Yıl Deklarasyonu'ndaki çerçeveye dayanmıştır. Nitekim metinlerde 'yasal veya müzakere edilmiş yeterli bir asgari ücret', 'kapsamlı, yeterli ve sürdürülebilir sosyal korumaya evrensel erişim' gibi Deklarasyon'un ifadeleri tekrar edilmiştir (ILO, 2021a: 2-6; 2021b: 1-6; 2021c: 4). Bunun yanı sıra Küresel Eylem Çağrısı'nda ILO'nun ülkelere

destek vereceği işgücü piyasası politikaları arasında; istihdam yaratan yatırımların teşviki, aktif işgücü piyasası politikalarının güçlendirilmesi, girişimcilik ve sürdürülebilir işletmeler için elverişli bir ortamın teşviki, çeşitlendirme ve yenilik yoluyla verimliliğin artırılması, insana yakışır işler ve sürdürülebilir işletmeler yaratmak için teknolojik ilerleme ve dijitalleşmenin potansiyelinden yararlanılması, beceri geliştirmenin teşviki, aktif yaşlanmanın etkinleştirilmesi gibi konular sayılmıştır (ILO, 2021a: 6-7).

2021 Konferansı sonrasında ILO, bu Konferans'taki gündemlerin yanı sıra, platform ekonomisi, yeşil ekonomi, dijitalleşme, tedarik zincirleri, sosyal ve dayanışma ekonomisi, adil geçiş gibi pek çok farklı konu üzerinde çalışmalar yürütmüş, bununla birlikte verimlilik konusunu öne çıkarmaya, özellikle az gelişmiş ülkelerde verimlilik artışına duyulan ihtiyaca işaret etmeye devam etmiştir (ILO, 2022b: 4, 14-15). 2022 Uluslararası Çalışma Konferansı'nda ise, 1998 tarihli Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Deklarasyonu'nundaki dört temel hak olarak nitelenen ilkelere beşinci bir hak olarak 'güvenli ve sağlıklı bir çalışma ortamı' ilkesini dâhil etmiş, böylelikle 155 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Sözleşmesi'ni ve 187 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği için Teşvik Çerçevesi Sözleşmesi'ni temel sözleşme kategorisine almıştır (ILO, 2022a). Bu durum bir gelişme olarak görülebilse de, esasen 1998 Deklarasyonu'nun çalışma haklarından çok küçük bir demeti temel haklar olarak sunan yapısı eleştirilere konu olan içerik ve niteliğini sürdürmüştür.

2022 yılında Gilbert F. Hounbo'nun Genel Direktörlüğe gelmesiyle, ILO'da sosyal adalet çağrılarının çok daha fazla öne çıkarıldığı ve yeni girişimlerin gündeme getirildiği bir süreç açılmıştır. Zira Genel Direktörlük seçimi için sunduğu vizyon beyanında Hounbo (2021: 2-5), modernize edilmiş bir normatif sistem; sosyal adalet için insana yakışır iş; ILO, BM kuruluşları, uluslararası finans kuruluşları, uluslararası sivil toplum örgütleri, kalkınma ortakları, çok uluslu şirketler ve özel vakıflar, akademi ve diğer paydaşları bir araya getirecek bir Küresel Sosyal Adalet Koalisyonu'nun kurulması; araştırma ve kamu politikalarında ILO çalışmalarının güçlendirilmesi ve ILO'da yönetim konularını içeren bir program önermiştir. Göreve geldikten sonra da bu program doğrultusunda ilerlemeye çalışmış, özellikle Sosyal Adalet için Küresel Koalisyon girişimi için ciddi çaba sarf etmiştir (Bkz. ILO, 2023a; 2023b). Nitekim bu öneri, Yönetim Kurulu'nun 349. oturumunda (Ekim-Kasım 2023) kabul edilmiştir. Bununla birlikte söz konusu kabul kararında, girişimin ayrı bir kurumsal varlık olmayacağı, üye devletlerin ILO'nun denetim sistemi kapsamındaki raporlama yükümlülüklerini yinelemeyeceği ve ek yükümlülük yaratmayacağı belirtilmiştir. Ayrıca Koalisyon'un ana

çalışma temaları, insana yakışır iş gündemi, Çalışma Yaşamının Geleceği Yüzüncü Yıl Deklarasyonu ve Genel Direktör'ün Sosyal Adaletin İlerletilmesi Raporu'ndaki evrensel haklar, fırsatlara eşit erişim, adil dağıtım ve adil geçiş konuları ekseninde belirlenmiştir. Koalisyon'un müdahale araçları ise, sosyal adalet konusundaki siyasi tartışmayı yükseltmek için savunuculuğu ve gündem belirlemeyi geliştirmek, politika tutarlılığını ve ortak eylemleri teşvik etmek, bilgi üretmek ve yaymak olarak tanımlanmıştır (ILO, 2023c). Girişime dair süreçler nezdinde yorum yapmak için henüz erken gibi görünse de, ortaya konulan çerçeve kanımızca, somut yaptırımlara dayanmayan ve üyelere ek yükümlülük getirmeyen siyasi süreçlerle sosyal adalet algısının ve buna dönük önlemlerin geliştirilebileceği temennisine dayanan bir yapı oluşturulmasıyla yetinildiğine işaret etmektedir.

Özetle pandemi sonrasında ILO'da sosyal adalet çağrılarının çok daha fazla öne çıkarıldığı, pek çok farklı konu üzerinde yoğun bir çalışma gündeminin söz konusu olduğu bir süreç yaşanmıştır. Bu süreçteki politika, faaliyet, gündem ve girişimlerin dayandığı anlayış ise, işgücü piyasalarında arz yanlı politikalara yönelen, 'sermaye' olarak insanı öne çıkaran, verimlilik ve rekabet edebilirliği artırmaya odaklanan anlayış çerçevesinden çok ciddi bir farklılık arz etmemiştir.

Değerlendirme ve Sonuç

Uluslararası kapitalist sistemde sosyal politika alanında işlevler üstlenen ILO'nun, verimlilik konusuna yönelen söylem, politika ve faaliyetlerinin tarihsel seyrini sunan bu çalışma; verimlilik hedefinin ILO için tarihsel bir temel hedef olarak öne çıktığını teyit etmiş, kapitalist gelişme ile toplumsal gelişmeyi özdeşleştiren bir bakış açısı ekseninde ekonomik hedeflerin kuruluşun politika anlayışını etkilediğini ortaya koymuştur. Ayrıca bu hedefler çerçevesinde ILO'nun yürüttüğü politika ve faaliyetlerin, dönemsel kapitalist birikim esaslarıyla uyumlu bir yön aldığı göstermiştir.

Nitekim çalışmada gördüğümüz üzere ILO, kapitalizm içinde kalınarak toplumsal refaha ulaşılacağı, diğer bir ifadeyle, adil bir piyasa toplumunun olabileceği fikrine dayanılarak kurulmuştur. Bu çerçevede ilk yıllarında bir taraftan toplumsal uyum arayışını gözeten önlemler üzerinde çalışırken, bir taraftan da kapitalist ilerlemeyi ve dolayısıyla verimliliğin artırılması hedefini temele almıştır. Bununla birlikte İkinci Dünya Savaşı sonrasında Keynesyen kapitalist birikim sisteminin gereksinimleri doğrultusunda ve aynı zamanda ILO'nun kurumsal ve işleyiş kapasitesinin artmasının etkisiyle, verimlilik hedefine odaklı politika ve faaliyetleri daha fazla görünür hale gelmiştir. Bu

politika ve faaliyetler ise, ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesini sosyal hedeflere ulaşmada bir ön koşul olarak ele alan, verimlilik artışı sağlanamazsa kalkınmanın olmayacağını, yaşam koşullarının iyileştirilemeyeceğini iddia eden bir anlayışa dayanmıştır. Kısacası ILO, esasen doğuşundan itibaren verimliliğin artırılmasını öncelikli bir hedef olarak ele almıştır. Bununla birlikte söz konusu yıllardaki işçi sınıfı mücadeleleri, SSCB'nin mevcudiyeti, kapitalizmin çalışma ilişkilerini düzenleme ve toplumsal uyumu tesis etme ihtiyacı gibi dönemin özel koşul ve gereksinimleri sosyal politikanın önünü açtıkça, ILO da uluslararası alanda ekonomik ve sosyal hakların geliştirilmesinde etkin bir rol üstlenmiştir. Keynesyen kapitalist birikim sisteminin krizinin pek çok ülkede işçi sınıfı mücadelesinin sesinin kısıldığı bir süreçle desteklendiği, sosyal politika uygulamalarını geriletken neoliberal politikalara geçiş yapıldığı yıllardan itibaren ise ILO, anlayış çerçevesini neoliberal birikim sisteminin ihtiyaçlarıyla uyumlaştırmaya yönelmiştir. Bu süreçte sosyal politikayı rekabetçi piyasa düzeninin sürdürülmesi odağında yeniden tanımlamaya çalışmış, bu doğrultuda ekonomik ilerleme ile sosyal ve insani gereklilikler arasında 'denge' kurulabileceği söylemini öne çıkarmıştır. Denge söylemi; işgücü piyasalarında esnekliği zorunlu bir ihtiyaç olarak nitelendiren, verimlilik ve rekabet edebilirliği artırmaya odaklanan politikaları teşvik eden, istihdam için özel sektörü anahtar konumda ele alan, girişimciliği ve 'sermaye olarak insanı' özendiren, bununla birlikte neoliberal politikaların yarattığı sorunların çeşitli makul sosyal politika uygulamalarıyla dengelenebileceğini savunan bir eksene oturmuştur. Küreselleşme ve neoliberalizme artan tepkilerin de etkisiyle adil küreselleşme vurgularının yapıldığı 2008 krize uzanan süreçte, dahası 2008 krizi ve sonrasında dönem de ILO, esasen bu eksenden şaşmamıştır. Yıllar ilerledikçe yinelenen 'denge' arayışı, neticede -yaptırıma dayanmayan ILO belgelerinde dahi- emeği korumaya yönelik taahhütlere ayak direnen, bunun karşısında ise sermayeyi korumaya yönelen örneklerle somutlaşmıştır. Sosyal adalet ve insan merkezli toparlanma çağrılarının yükseltildiği Covid 19 pandemisi ve sonrasında çoklu kriz yıllarında da, bu çağrılarının gerçekliğe kavuşması için gerekli olan işgücünün korunması ve bölüşümde eşitliğe yönelen politikalarla ziyade, ekonomik toparlanma hedefi öncelenmiştir. Neticede, ILO'nun söylem düzeyinde belki makul görünebilecek 'denge' arayışının, rekabetçi serbest piyasa düzeninin sürdürülmesi odağında belirlendiği, dolayısıyla sosyal adalet vurgularının giderek arttığı bir sürece karşın, gerçekte ekonomik ve sosyal olan açısından bir denge durumuna yaklaşamadığı açıkça görülmüştür.

Gelinen bu nokta kanımızca, makalenin başında belirttiğimiz, kapitalizmin tarihsel özelliklerini ve ILO'nun uluslararası kapitalist sistem içindeki

yerini bize tekrar hatırlatmış ve sorgulatmıştır. Zira sermaye birikiminin sürekliliğine dayanan kapitalizmin, ilerleyişini sürdürmek için verimliliğin artırılmasına ihtiyaç duyduğu, bunun ise teknoloji ve üretim yöntemleri gibi konuların yanı sıra, özellikle görelî artı değeri artırma çabası ekseninde emek sömürüsü ile doğrudan ilişkili olduğu tarihsel süreklilik taşıyan bir gerçektir. Bu açıdan temel misyonunu sosyal adalet olarak ifade edip sosyal politika alanına odaklanan bir kuruluşun söylemleriyle, üzerinde yükseldiği uluslararası kapitalist yönetim sisteminin gereklilik ve ihtiyaçları arasında bir mesafe olması kaçınılmazdır. Tarih bize bu mesafenin, işçi sınıfı mücadeleleri, belirli bir dönem için SSCB'nin mevcudiyeti, kapitalizmin sosyal uyumu arayan dönemsel koşul ve ihtiyaçları gibi olgular vasıtasıyla, sosyal politikanın kapsam ve içerik bakımından genişlediği bir zaman diliminde, bir miktar da olsa azaltılabildiğini göstermiştir. 1980'li yıllardan bu yana ise bu durum tersine dönmüş, hatta yaşanan onca soruna, krize, zaman zaman bu sorunlara yükseltelen tepkilere rağmen bu işleyiş farklı bir yöne evrilememiştir. ILO'nun 'denge' arayışı da bu süreçte söylemden öteye geçememiş, dolayısıyla ILO nezdinde zaman ilerledikçe söylemler ve gerçekler, taahhütler ve icraatlar arasındaki mesafe giderek açılmıştır.

Bütün bu tarihsel değerlendirme kanımızca, sosyal politikanın esas 'insani' anlamına ancak emeğin metalaşmasının sınırlandırılmasına dönük çabalarla bir nebze de olsa yaklaşılabilceğini; sosyal politikanın şekillendirilmesinde serbestleşme, verimlilik, rekabet edebilirlik gibi hedeflere öncelik ve ağırlık verildikçe buradan sosyal adalete doğru bir yöneliş beklemenin çok gerçekçi olmadığını göstermiştir. Diğer bir ifadeyle, sosyal adalete doğru ilerlemenin yolunun, kapitalist verimlilik hedefinin ardında yatan emek sömürüsünün geriletmesinden, sermaye birikiminin önüne sınırsız olarak sunulan alanların emek lehine sınırlandırılmasından geçtiğinin altını bir kez daha çizmiş, neticede de sosyal politikanın bu yöndeki işlevini bize yeniden hatırlatmıştır.

Sonnotlar

1- Bu makale, yazarın "Ekonomik Krizler ve Sosyal Politikanın Geleceği: Dünya Bankası, OECD ve ILO Üzerine Bir Değerlendirme" isimli doktora tezinden türetilmiştir.

2- ILO'nun en önemli organlarından biri olan Uluslararası Çalışma Konferansı, üye ülkelerin iki hükümet, bir işveren, bir işçi delegesi ve bu delegelerin danışmanlarından oluşan temsilcilerle her yıl toplanmaktadır. Konferans, üye devletlerin onayına açık olan, onaylandığında üye ülkelerce uygulanmaları yasal zorunluluk kazanan sözleşmeleri ve ulusal eylemlere rehberlik etmeyi amaçlayan, üye ülkelerin onayına açık olmayan, yasal olarak bağlayıcılıkları bulunmayan, pek çok

durumda sözleşmelerin nasıl uygulanabileceğine dair yönergeler sağlayan tavsiye kararlarını kabul etmektedir. Ayrıca bu belgelerin ulusal düzeyde uygulanmasını denetlemektedir. Bunların yanı sıra Konferans, yine onaya tabi olmayan, daha çok resmi bir beyanda bulunmayı, belirli ilke ve değerlere verilen önemi teyit etmeyi hedefleyen, sembolik ve siyasi taahhütler içeren Deklarasyonları ve kuruluşun genel politikası ve gelecekteki faaliyetleri için kılavuz ilkeleri içeren Kararları da kabul etmektedir. Yönetim Kurulu ise ILO'nun icra organıdır. 28 hükümet, 14 işveren ve 14 işçi temsilcisinden oluşan, yılda üç kere toplanan bu organ, ILO'nun politikalarına ilişkin kararlar almakta; Konferans gündemini, Konferans'a onaya sunulacak programı ve bütçeyi hazırlamakta; her beş yılda bir Uluslararası Çalışma Ofisi'nin ve diğer görevlerin yürütülmesinden sorumlu olan ILO Genel Direktörü'nü seçmektedir. Uluslararası Çalışma Ofisi ise kuruluşun sekreteryası ve operasyonel merkezidir. ILO'nun üç temel organının yanı sıra ILO Yönetim Kurulu ile Ofis'in çalışmalarına yardımcı olan, sözleşmelerin, tavsiyelerin ve kararların hazırlanması konusunda önemli görevler üstlenen komiteler de bulunmaktadır. ILO'nun organizasyonel yapısına ve ayrıca denetim mekanizmaları dair daha fazla bilgi ve için Bkz. ILO, About The ILO, <https://www.ilo.org/about-ilo#howitworks>. Son erişim tarihi, 06/12/2024.

3- ILO'nun hedef ve faaliyetlerine dair daha fazla bilgi için Bkz. ILO, ILO'nun Görevleri ve Hedefleri. <https://www.ilo.org/tr/resource/ilonun-gorevi-ve-hedefleri>. Son erişim tarihi, 06/12/2024.

4- Birinci Dünya Savaşı'nı sona erdiren ve Milletler Cemiyeti'ni kuran Versailles Barış Antlaşması'yla 1919 yılında kurulan ILO, bu Antlaşma'nın 13. kısmını ve daha sonra organizasyonun kuruluş Anayasası'nı teşkil eden metinde yer alan "evrensel ve kalıcı barış ancak sosyal adalete dayanırsa tesis edilebilir" ifadesi ekseninde temel misyonunu sosyal adalet olarak vurgulamıştır (ILO, 1920a: 1). Ayrıca Bkz. ILO, History of The ILO. <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/history/lang--en/index.htm>. Son erişim tarihi, 06/12/2024.; ILO, Mission and Impact of the ILO. <https://www.ilo.org/about-ilo/mission-and-impact-ilo>. Son erişim tarihi, 06/12/2024.

5- Verimlilik, sadece kapitalist bir ekonomik formasyona özgü bir mesele olmamakla birlikte, bu yazının konusu ve kapsamı doğrultusunda çalışmada kapitalizmde verimlilik hedefi ele alınmaktadır.

6- Bu makalenin sınırları çerçevesinde, değerlendirmeler, vurgulanan ana tema ve amaçlar ekseninde yürütülmüştür. Bununla birlikte ulusal ve uluslararası ekonomik ve siyasi gelişmelerin, kapitalizmin dönemsel ekonomik, siyasi, sosyal koşul ve ihtiyaçlarının, sınıf mücadelelerinin ve sınıfsal güç dengelerinin durumunun, uluslararası ilişkilerin, dönemsel olarak uluslararası kapitalist yönetim düzlemindeki aktörlerin tercih ve gündemlerinin, hem ILO'ya hem de uluslararası kapitalist yönetim alanına yansımaları, bu makalenin türetildiği doktora tezinde daha geniş bir konu alanını da içerecek biçimde ve daha etraflıca ele alınmaya çalışılmıştır.

Bunun yanı sıra bu konularda literatürde yapılmış önemli çalışmalar mevcuttur. Örneğin dönemsel uluslararası politika tercihlerinin ILO'ya etkilerine dair Gülmez'in (2011: 173-196) çalışmasına bakılması faydalı olacaktır.

7- DB, BM, OECD, IMF gibi pek çok uluslararası kuruluşun uluslararası kapitalizm içindeki rol ve işlevlerine dair pek çok çalışma mevcuttur. Uluslararası kuruluşların özellikle 1980 sonrası küresel rekabetçi kapitalizmin ilerletilmesi yönündeki işlevlerine dair ilgi çekici bazı tartışmalar için Cammack'ın çalışmalarına bakılabilir (Bkz. Cammack, 2006; 2007).

8- Bu makalede kullanılan ILO belgelerine, kurumsal internet sitesinden ve özellikle ILO Kurumsal Arşiv sitesinden erişim sağlanmıştır. Bkz. ILO, Labordoc - The ILO Institutional and OA Repository. https://labordoc.ilo.org/discovery/search?vid=41ILO_INST:41ILO_V2. Son erişim tarihi, 06/12/2024.; ILO, Kurumsal İnternet Sitesi. <https://www.ilo.org>. Son erişim tarihi, 06/12/2024.

Erişim adresleri değişebildiğinden, belgelere Labordoc'da yer alan doküman grupları üzerinden veya bu sitede kaynak adı ile yapılacak aramayla ulaşılması tavsiye edilmektedir. Örneğin Genel Direktör Raporlarına, Yönetim Kurulu Tutanaklarına ILO Kurumsal Arşivi üzerindeki, ILO, ILO Meetings and Documents. <https://libguides.ilo.org/documentation>. Son erişim tarihi, 06/12/2024. adresinden tarihsel sıralama ile ulaşılabilir. Labordoc üzerinden doğrudan ulaşılmayan kaynakların erişim adresleri ise kaynakçada ayrıca belirtilmiştir.

9- ILO'nun uluslararası hukuk belgelerine ve buna dair süreçlere dair önemli bir başvuru kaynağı olarak Mesut Gülmez'in çalışmasına bakılabilir (Bkz. Gülmez, 2011).

10- ILO'nun görevlerinin yürütülmesinden sorumlu olan ve bir anlamda kuruluşun sözcülüğünü de üstlenen Genel Direktörlerin gündemlere dair açıklamaları, söylemleri, projeleri, önerileri, ILO'nun dönemsel politikalarını anlamak ve değerlendirmek açısından anlamlıdır. Bu açıdan makalede farklı dönemlerdeki ILO Genel Direktörleri'ne atf yapılmış, onların beyanlarından da faydalanılmıştır.

11- Bkz. ILO, Albert Thomas, Director of the International Labour Organization, 1919-1932. <https://www.ilo.org/resource/albert-thomas>. Son erişim tarihi, 06/12/2024.

12- 1921'de Fransız hükümeti, ILO'nun tarımsal meselelerle ilgilenme konusunda yetkili olmadığına ilişkin Uluslararası Adalet Divanı'ndan görüş vermesini istemiştir. Mahkeme, ILO'nun bu konuda yetkili olduğuna karar vermiştir. 1922 ve 1926'da da benzer girişimler olmuştur. Daha fazla bilgi için Bkz. ILO, Albert Thomas, Director of the International Labour Organization, 1919-1932. <https://www.ilo.org/resource/albert-thomas>. Son erişim tarihi, 06/12/2024.

13- Örneğin bu yıllarda sendika özgürlüğünün güvence altına alınmasına ilişkin belgeler kabul edilmiştir (Bkz. Gülmez, 2011).

14- ILO, 1950'li yıllardan itibaren insan hakları ve özgürlükler başlıklarıyla giderek daha fazla ilgilenmiştir. Bunda süreç içerisinde yaşanan soğuk savaşın, dekolonizasyon sürecinin, Kore ve Vietnam savaşlarının, ayrıca bu dönemde pek çok ülkede yaşanan toplumsal politizasyonun etkisi olmuştur. Bu yıllardaki ILO faaliyetlerine dair daha fazla bilgi için bkz. ILO, History of The ILO. <https://libguides.ilo.org/history-en/home>. Son erişim tarihi, 06/12/2024.

15- ILO'nun dönemsel faaliyetleri, temel olarak ILO kurumsal arşivi üzerinde yer alan Genel Direktör Raporları'ndan, bu raporların özellikle "Activities of the ILO" bölümlerinden ve ayrıca 1957 yılından itibaren ayrı Genel Direktör raporları olarak sunulan yıllık ILO faaliyetlerini ele alan raporlardan izlenmiştir. Bunun yanı sıra ILO kurumsal internet sitesi ve arşivindeki diğer belge ve bilgilendirmelerden de yararlanılmıştır.

16- Saad-Filho (2023: 25, 26-27), birikim sistemini "kapitalist üretim biçiminin özgül tarihsel koşullarda aldığı konfigürasyon ya da somut yapılanma" olarak tanımlamıştır. Buna göre örneğin neoliberalizm, "ekonomiyi, çalışma tarzlarını, kaynak tahsisini ve uluslararası bütünleşme biçimlerini, siyasal sistemi, sınıfsal güçleri, çıkarların temsil biçimlerini, toplumsal yapıyı, mülkiyet ilişkilerini, sömürü ve toplumsal tahakküm biçimlerini, başat kuralları, kurumları, ideolojileri, öznellikleri ve davranış biçimlerini kapsayan bir bütünlük" olarak, bir birikim sistemidir. Neoliberalizm öncesinde ise Birinci Dünya Savaşı'ndan önce klasik liberalizm, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Keynesyen kapitalizm başat birikim sistemleri olmuştur.

17- 2002 yılında bazı devlet başkanları, işveren ve işçi temsilcileri, politikacılar, akademisyenler, sosyal aktörler ve ILO temsilcilerinden oluşan bir kompozisyonla oluşturulan Küreselleşmenin Sosyal Boyutu Dünya Komisyonu'nun 2004 yılında çalışmalarının sonucu olarak yayınladığı rapor için Bkz. World Commission on the Social Dimension of Globalization, 2004.

18- Bu özet raporlar için Bkz. ILO (2018b). Future of Work Issue Briefs, <https://www.ilo.org/topics/future-work/future-work-issue-briefs>. Son erişim tarihi, 06/12/2024.

19- Bkz. ILO, History of The ILO. <https://libguides.ilo.org/c.php?g=657806&p=5050816>. Son erişim tarihi, 06/12/2024.

Kaynakça

Alston P (2004). 'Core Labour Standards' and the Transformation of the International Labour Rights Regime. *European Journal of International Law*, 15, 457-521.

Alston P (2005). Facing up to the Complexities of the ILO's Core Labour Standards Agenda. *European Journal of International Law*, 16(3), 467-480.

981 Ünlü A G (2024). ILO'nun Söylem, Politika ve Faaliyetlerinde Bir Hedef Olarak Verimlilik: Tarihsel Bir Değerlendirme. *Mülkiye Dergisi*, 48(4), 954-989.

- Alston P ve Heenan J (2004). Shrinking the International Labor Code: An Unintended Consequence of the 1998 ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work?. *New York University Journal of International Law and Politics*, 36, 221-264.
- Baccaro L ve Mele V (2012). Pathology of Path Dependency? The ILO and the Challenge of New Governance. *Industrial and Labor Relations Review*, 65(2), 195-224.
- Brenner R ve Pröbsting M (2011). *Marksist Kriz Teorisi ve Kredi Krizi*. Çev. S Çakmak Şahin ve A Şen Taşbaşı, İstanbul: Yordam Kitap.
- Cammack P (2006). The Politics of Global Competitiveness. Manchester Metropolitan University, Papers in the Politics of Global Competitiveness, No: 1, <https://e-space.mmu.ac.uk/6190/1/The%20Politics%20of%20Global%20Competitiveness.pdf>. Son erişim tarihi, 01/03/2024.
- Cammack P (2007). Competitiveness and Convergence: The Open Method of Co-ordination in Latin America. Manchester Metropolitan University, Papers in the Politics of Global Competitiveness, No. 5, <https://e-space.mmu.ac.uk/11064/1/omc.pdf>. Son erişim tarihi, 01/03/2024.
- Eren Ö (2008). Continuation of the ILO Principles in the 21st Century Trough the Compliance Pull of Core Labor Rights. *J. Workplace Rights*, 13(3), 303-335.
- Fülbert G (2008). *Kapitalizmin Kısa Tarihi*. Çev. S Usta, İstanbul: Yordam Kitap.
- Global Commission on The Future of Work (2019). *Work for a Brighter Future*, Global Commission on The Future of Work, Geneva: ILO.
- Gökbayrak Ş (2013). Uluslararası ve Küresel Sosyal Politika. İçinde: *Sendikacılık Akademisi Ders Notları*, Ankara: Türk-İş Yayınları, 195-215.
- Gülmez M (2011). *Uluslararası Sosyal Politika*. Ankara: Hatiboğlu Yayınları.
- Harvey D (2017). *Marx, Sermaye ve İktisadi Aklın Cinneti*. Çev. E Soğancılar, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Houngbo G F (2021). Vision Statement of Gilbert F. Houngbo Candidate for Director-General of the ILO. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/genericdocument/wcms_818332.pdf. Son erişim tarihi, 04/03/2024.
- ILO (1920a). The Labour Provisions of the Peace Treaties, Geneva: ILO. https://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/1920/20B09_18_engl.pdf. Son erişim tarihi, 26/03/2024.
- ILO (1920b). Minutes of The Second Session of The Governing Body of the International Labour Office, Held in Paris, January 26-28, 1920.
- ILO (1920c). Minutes of The Third Session of The Governing Body of the International Labour Office, Held in London, March 22-25 1920.

ILO (1925). Report of The Director-General, International Labour Conference Seventh Session, Geneva: ILO.

ILO (1926). Report of The Director-General, International Labour Conference Eighth Session, Geneva: ILO.

ILO (1927). Report of The Director-General Volume II, International Labour Conference Tenth Session, Geneva: ILO.

ILO (1932). Report of The Director, International Labour Conference Sixteenth Session, Geneva: ILO.

ILO (1933). Report of The Director, International Labour Conference Seventeenth Session, Geneva: ILO.

ILO (1934). Report of The Director, International Labour Conference Eighteenth Session, Geneva: ILO.

ILO (1937). Report of The Director, International Labour Conference Twenty-Third Session, Geneva: ILO.

ILO (1944). Declaration Concerning The Aims and Pusposes of The International Labour Organizasion, Philadelphia, 10 May, 1944. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/normativeinstrument/wcms_698995.pdf. Son erişim tarihi, 01/03/2024.

ILO (1949). Report of The Director-General, International Labour Conference Thirty-Second Session, Geneva: ILO.

ILO (1950). Report of The Director-General, International Labour Conference Thirty-Third Session, Geneva: ILO.

ILO (1951). Report of The Director-General, International Labour Conference Thirty-Fourth Session, Geneva: ILO.

ILO (1952). Report of The Director-General, International Labour Conference Thirty-Fifth Session, Geneva: ILO.

ILO (1953). Report of the Director-General of the International Labour Office, Thirty-Sixth Session, World Labour Report 1953, Geneva: ILO.

ILO (1954). Report of The Director-General, International Labour Conference Thirty-Seventh Session, Geneva: ILO.

ILO (1955). Report of The Director-General, International Labour Conference Thirty-Eighth Session, Geneva: ILO.

ILO (1956). Report of The Director-General, International Labour Conference Thirty-Ninth Session, Geneva: ILO.

ILO (1958). Report of the Director-General to the 42nd Session of the International Labour Conference: The ILO in a Changing World, 1958 Twelfth Report of the International Labour Organisation to the United Nations, Geneva: ILO.

- ILO (1960). Report of The Director-General Part I: Youth and Work, International Labour Conference Forty-Fourth Session, Geneva: ILO.
- ILO (1961). Report of The Director-General Part I: Labour Relations, Present Problems and Future Prospects, International Labour Conference Forty-Fifth Session, Geneva: ILO.
- ILO (1963). Report of The Director-General: Programme and Structure of the ILO, International Labour Conference Forty-Seventh Session, Geneva: ILO.
- ILO (1966). Report of The Director-General Part I: Industrialisation and Labour, International Labour Conference Fiftieth Session, Geneva: ILO.
- ILO (1969). Report of The Director-General Part I: The World Employment Programme, International Labour Conference Fifty-Third Session, Geneva: ILO.
- ILO (1970). Report of The Director-General Part I: Poverty and Minimum Living Standarts, The Role of ILO, International Labour Conference Fifty-Fourth Session, Geneva: ILO.
- ILO (1985). Report of The Director-General, International Labour Conference 71st Session, Geneva: ILO.
- ILO (1986). Report of The Director-General Part I: The Changing World of Work-Major Issues Ahead, International Labour Conference 72nd Session, Geneva: ILO.
- ILO (1987). Report of The Director-General Part I: Reflections on the Future of Multilateral Co-operation: The ILO Perspective, International Labour Conference 73rd Session, Geneva: ILO.
- ILO (1988). Report of The Director-General: Activities of the ILO 1987, International Labour Conference 75th Session, Geneva: ILO.
- ILO (1989). Report of The Director-General Part I: Recovery and Employment, International Labour Conference 76th Session, Geneva: ILO.
- ILO (1990). Report of The Director-General: Activities of the ILO 1989, International Labour Conference 77th Session, Geneva: ILO.
- ILO (1992). Report of The Director-General Part I: Democratisation and the ILO, International Labour Conference 79th Session, Geneva: ILO.
- ILO (1993a). Report of The Director-General Part I: Social Insurance and Social Protection, International Labour Conference 80th Session, Geneva: ILO.
- ILO (1993b). Report of The Director-General: Activities of the ILO 1992, International Labour Conference 80th Session, Geneva: ILO.
- ILO (1994a). Report of The Director-General Part I: Defending Values, Promoting Change, Social Justice in a Global Economy-An ILO Agenda, International Labour Conference 81st Session, Geneva: ILO.

ILO (1994b). Report of The Director-General: Activities of the ILO 1992-93, International Labour Conference 81st Session, Geneva: ILO.

ILO (1995). Report of The Director-General: Promoting Employment, International Labour Conference 82nd Session, Geneva: ILO.

ILO (1996). Report of The Director-General: Activities of the ILO 1994-95, International Labour Conference 83rd Session, Geneva: ILO.

ILO (1997a). Report of The Director-General: The ILO, Standard Setting and Globalization, International Labour Conference 85th Session, Geneva: ILO.

ILO (1997b). World of Work Magazine, No: 19, March 1997, Geneva: ILO. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/dwcms_080636.pdf. Son erişim tarihi, 02/03/2024.

ILO (1998a). ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and Its Follow-Up, International Labour Conference Eighty-sixth Session, 18 June 1998, Geneva: ILO. <https://www.ilo.org/public/english/standards/relm/ilc/ilc86/com-dtxt.htm>. Son erişim tarihi, 02/03/2024.

ILO (1998b). Report of The Director-General: Activities of the ILO 1996-97, International Labour Conference 86th Session, Geneva: ILO.

ILO (1999). Report of The Director-General: Decent Work, International Labour Conference 87th Session, Geneva: ILO.

ILO (2001). Report of The Director-General: Reducing the Decent Work Deficit, A Global Challenge, International Labour Conference 89th Session, Geneva: ILO.

ILO (2002). Report of The Director-General: ILO Programme Implementation 2000-01, International Labour Conference 90th Session, Geneva: ILO.

ILO (2003). Report of The Director-General: Working Out of Poverty, International Labour Conference 91st Session, Geneva: ILO.

ILO (2004). The ILO: What It Is. What It Does., Geneva: ILO. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---webdev/documents/publication/wcms_082364.pdf. Son erişim tarihi, 02/03/2024.

ILO (2005a). Director-General's Introduction to the International Labour Conference: Consolidating Progress and Moving Ahead, ILC 93-2005/Report I (A), International Labour Conference 93th Session, Geneva: ILO.

ILO (2005b). World of Work Magazine, No: 55, December 2005, Geneva: ILO. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/dwcms_080600.pdf. Son erişim tarihi, 02/03/2024.

ILO (2006a). Report of The Director-General: ILO Programme Implementation 2004-05, International Labour Conference 95th Session, Geneva: ILO.

ILO (2006b). Report of The Director-General: Changing Patterns in the World of Work, International Labour Conference 95th Session, Geneva: ILO.

ILO (2007). Director-General's Introduction to the International Labour Conference: Decent Work for Sustainable Development, ILC 96-2007/Report I (A), International Labour Conference 96th Session, Geneva: ILO.

ILO (2008a). ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization, adopted by International Labour Conference 97th Session, 10 June 2008, Geneva: ILO.

ILO (2008b). World of Work Magazine, No: 64, December 2008, Geneva: ILO. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_101192.pdf. Son erişim tarihi, 02/03/2024.

ILO (2009). Report of The Director-General: Tackling the Global Jobs Crisis, Recovery Through Decent Work Policies, International Labour Conference 98th Session, Geneva: ILO.

ILO (2010). Report of The Director-General: Recovery and Growth with Decent Work, International Labour Conference 99th Session, Geneva: ILO.

ILO (2011a). Report of The Director-General: A New Era of Social Justice, International Labour Conference 100th Session, Geneva: ILO.

ILO (2011b). World of Work Magazine, No: 71, April 2011, Geneva: ILO. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_155286.pdf. Son erişim tarihi, 02/03/2024.

ILO (2013). Report of The Director-General: Towards the ILO Centenary, Realities, Renewal and Tripartite Commitment, International Labour Conference 102nd Session, Geneva: ILO.

ILO (2015). Report of The Director-General: The Future of Work Centenary Initiative, International Labour Conference 104rd Session, Geneva: ILO.

ILO (2016). Report of The Director-General: The End to Poverty Initiative, The ILO and the 2030 Agenda, International Labour Conference 105th Session, Geneva: ILO.

ILO (2019a). ILO Centenary Declaration for the Future of Work, Adobted at International Labour Conference 108th Session, Geneva: ILO. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_711674.pdf. Son erişim tarihi, 04/03/2024.

ILO (2019b). ILO Centenary Outcome Document, International Labour Conference 108th Session, Geneva: ILO. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_700622.pdf. Son erişim tarihi, 04/03/2024.

ILO (2019c). Report of the Committee of the Whole: Summary of Proceedings, International Labour Conference 108th Session, Geneva: ILO. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_711582.pdf. Son erişim tarihi, 04/03/2024.

ILO (2020a). A Policy Framework for Tackling the Economic and Social Impact of the COVID-19 Crisis, Policy Brief, May 2020, Geneva: ILO. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_745337.pdf. Son erişim tarihi, 04/03/2024.

ILO (2020b). The ILO's Strategic Plan for 2022-25, Governing Body 340th Session, October–November 2020, Geneva: ILO.

ILO (2021a). Resolution Concerning a Global Call to Action for a Human-Centred Recovery from the COVID-19 Crisis That is Inclusive, Sustainable and Resilient, International Labour Conference 109th Session, Geneva: ILO.

ILO (2021b). Resolution Concerning the Second Recurrent Discussion on Social Protection (Social Security), International Labour Conference 109th Session, Geneva: ILO.

ILO (2021c). Report of The Director-General: Work in the Time of COVID, International Labour Conference 109th Session, Geneva: ILO.

ILO (2022a). ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Follow-up, Adopted at the 86th Session of the International Labour Conference (1998) and amended at the 110th Session (2022), Geneva: ILO. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/normativeinstrument/wcms_716594.pdf. Son erişim tarihi, 04/03/2024.

ILO (2022b). Report of The Director-General: The Least Developed Countries: Crisis, Structural Transformation and the Future of Work, International Labour Conference 110th Session, Geneva: ILO.

ILO (2023a). The Director-General's Programme and Budget Proposals for 2024-25, Governing Body 347th Session, 13-23 March 2023, Geneva: ILO.

ILO (2023b). Report of The Director-General: Advancing Social Justice, International Labour Conference 111th Session, Geneva: ILO.

ILO (2023c). Update on the Global Coalition for Social Justice, GB.349/INS/4, Governing Body 349th Session, 30 October-9 November 2023, Geneva: ILO.

ILO, About The ILO, <https://www.ilo.org/about-ilo#howitworks>. Son erişim tarihi, 06/12/2024.

ILO, Albert Thomas, Director of the International Labour Organization, 1919-1932. <https://www.ilo.org/resource/albert-thomas>. Son erişim tarihi, 06/12/2024.

ILO, Future of Work Issue Briefs, <https://www.ilo.org/topics/future-work/future-work-issue-briefs>, Son erişim tarihi, 06/12/2024.

ILO, History of The ILO, <https://libguides.ilo.org/c.php?g=657806&p=5050816>. Son erişim tarihi, 06/12/2024.

ILO, History of The ILO. <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/history/lang--en/index.htm>. Son erişim tarihi, 06/12/2024.

- ILO, ILO Meetings and Documents. <https://libguides.ilo.org/documentation>. Son erişim tarihi, 06/12/2024.
- ILO, ILO'nun Görevleri ve Hedefleri. <https://www.ilo.org/tr/resource/ilonun-gorevi-ve-hedefleri>. Son erişim tarihi, 06/12/2024.
- ILO, Kurumsal İnternet Sitesi. <https://www.ilo.org>. Son erişim tarihi, 06/12/2024.
- ILO, Labordoc - The ILO Institutional and OA Repository. https://labordoc.ilo.org/discovery/search?vid=41ILO_INST:41ILO_V2. Son erişim tarihi, 06/12/2024.
- ILO, Mission and Impact of the ILO. <https://www.ilo.org/about-ilo/mission-and-impact-ilo>. Son erişim tarihi, 06/12/2024.
- İleri H (2014). Verimlilik, Verimlilik İle İlgili Kavramlar ve İşletmeler Açısından Verimliliğin Önemi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1(2), 9-24.
- Jacobson H K (1960). The USSR and ILO. *International Organization*, 14(3), 402-428.
- Kott S (2019). ILO: Social Justice in a Global World? A History in Tension. İçinde: C Gironde ve G Carbonnier (der), *The ILO @ 100: Addressing the Past and Future of Work and Social Protection*, Boston: Brill, 21-39.
- Marx K (1997). *Kapital: Birinci Cilt*. Çev. A Bilgi, 5. Baskı, Ankara: Sol Yayınları.
- Maul D (2019). *The International Labour Organization: 100 Years of Global Social Policy*, Geneva: ILO.
- Maupain F (2005). Revitalization Not Retreat: The Real Potential of the 1998 ILO Declaration for the Universal Protection of Workers' Rights. *The European Journal of International Law*, 16(3), 439-465.
- McBride S ve Merolli J (2013). Alternatives to Austerity? Post-crisis Policy Advice from Global Institutions. *Global Social Policy*, 13(3), 299-320.
- Polanyi K (2000). *Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri*. Çev. A Buğra, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Robinson W I (2022). *Küresel Polis Devleti*. Çev. A E Pilgir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Saad-Filho A (2023). *Kriz Çağı: Neoliberalizm, Demokrasinin Çöküşü ve Pandemi*. Çev. Ş Alpagut, İstanbul: Yordam Kitap.
- Silva V (2022). The ILO and the Future of Work: The Politics of Global Labour Policy. *Global Social Policy*, 22(2), 341-358.
- Somavia J (1999). Address by Mr. Juan Somavia, Secretary-General of the International Labour Conference, 87th Session, 1 June 1999, Geneva: ILO. <https://www.ilo.org/public/english/standards/relm/ilc/ilc87/a-somavi.htm>. Son erişim tarihi, 02/03/2024.

Somavia J (2005). Jobs and the Millennium Generation: Working out of Poverty. *World of Work Magazine*, No: 55, December 2005, Geneva: ILO. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/dwcms_080600.pdf. Son erişim tarihi, 02/03/2024.

Standing G (2008). The ILO: An Agency for Globalization?. *Development and Change*, 39(3), 355-384.

Vosko L F (2002). 'Decent Work' The Shifting Role of the ILO and the Struggle for Global Social Justice. *Global Social Policy*, 2(1), 19-46.

World Commission on the Social Dimension of Globalization (2004). A Fair Globalization: Creating Opportunities for All, Geneva: ILO. https://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/2004/104B09_19_engl.pdf. Son erişim tarihi, 02/03/2024.

WTO (World Trade Organization) (1996). Singapore Ministerial Declaration, Adopted on 13 December 1996. https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min96_e/singapore_declaration96_e.pdf. Son erişim tarihi, 28/03/2024.